

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย"

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. อาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปะวิจารณ์ 8 ท่าน จาก 9 สาขาวิชาใน 6 สถาบันการศึกษา ได้แก่
 1. สาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 2. สาขาวิชาศิลปะศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 3. สาขาจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 4. สาขาวิชาจิตรกรรม เซรามิกส์ ภาพพิมพ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 5. สาขาวิชาศิลปะศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 6. สาขาจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
 7. สาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 8. สาขาวิชาศิลปะศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 9. สาขาวิชาจิตรกรรม เซรามิกส์ ภาพพิมพ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

2. นักศึกษาในหลักสูตรศิลปะซึ่งผ่านการเรียนในรายวิชาศิลปวิจารณ์แล้ว ในสาขาวิชาและสถาบันเดียวกันกับอาจารย์ผู้สอน จำนวน 270 คน
3. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิจารณ์ศิลปะทั้งในและนอกสถาบันการศึกษา ที่มีประสบการณ์ด้านศิลปวิจารณ์ไม่ต่ำกว่า 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยการศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (Checklist) และเติมคำ (Questionnaire)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ ซึ่งเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ ซึ่งเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด (Open – Ended)

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ให้ช่วยตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ตลอดจนการใช้ภาษาของแต่ละข้อคำถาม นำมาปรับปรุงแก้ไขภายใต้การให้คำปรึกษาของท่านอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำไปทดลองใช้ (try-out) กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มประชากรจริง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) และหาข้อบกพร่องในการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แล้วจึงนำไปใช้กับกลุ่มประชากรจริง

แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยการศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นและผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ให้ช่วยตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ตลอดจนการใช้ภาษาของแต่ละข้อคำถาม นำมาปรับปรุงแก้ไขภายใต้การให้คำปรึกษาของท่านอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วจึงนำไปใช้กับกลุ่มประชากรจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถาม

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรที่เป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์ จำนวน 8 ท่านวิธีที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือนำแบบสอบถามไปแจกและรับคืนมาด้วยตนเอง และจัดส่งทางไปรษณีย์ รวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนของอาจารย์จำนวน 7 ชุด คิดเป็นร้อยละ 87.5

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรที่เป็นนักศึกษาผู้เรียนวิชาศิลปวิจารณ์ จำนวนทั้งหมด 337 คน วิธีที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือนำแบบสอบถามไปแจกและรับคืนมาด้วยตนเอง และจัดส่งทางไปรษณีย์ รวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนของนักศึกษา จำนวนทั้งหมด 270 ชุด คิดเป็นร้อยละ 80.1

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the social Sciences/Personal Computer Plus) สถิติที่ใช้คือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเที่ยงของแบบสอบถามที่คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือสำหรับอาจารย์ผู้สอนเท่ากับ 0.94 และค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามผู้เรียนวิชาศิลปวิจารณ์เท่ากับ 0.91

แบบสัมภาษณ์

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแบบสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลกับประชากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ทั้งในและนอกสถาบันการศึกษา จำนวน 6 ท่าน วิธีที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ติดต่อขอนัดหมายวัน เวลา ในการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง และทางโทรศัพท์ และไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเองทั้งที่บ้านและที่ทำงานตามแต่ผู้เชี่ยวชาญจะสะดวก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแบบสอบถาม

นำแบบสอบถามที่ไปใช้เก็บข้อมูล มาวิเคราะห์ในตอนต้นที่ 1 และตอนที่ 2 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย หรือ

ค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำมาวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ส่วนข้อมูลตอนที่ 3 ซึ่งเป็นแบบปลายเปิด นำข้อมูลมาเรียงเรียง และนำเสนอในรูปแบบความเรียง ตามลำดับต่อไป

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์มานำเสนอในรูปแบบความเรียงและสรุปความจากความเรียงนั้น

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สรุปได้ 3 ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลจากอาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์

อาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์เพศชาย 5 คนคิดเป็นร้อยละ 71.40 เพศหญิง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 28.60 อายุของผู้สอน มากกว่า 46 ปีขึ้นไปร้อยละ 42.90 อายุ 41 – 45 ปีร้อยละ 28.6 อายุช่วง 36 – 40 ปีร้อยละ 28.6 จบการศึกษาระดับปริญญาโทร้อยละ 100 จบการศึกษาด้านสาขาวิชา ศิลปศึกษาร้อยละ 42.90 จบทางด้านสาขาวิชาศิลปกรรมร้อยละ 28.60 จบสาขาอื่นๆ(ศาสนาเปรียบเทียบ, การวิจารณ์)ที่ไม่ใช่ศิลปะร้อยละ 28.60 มีประสบการณ์การสอนศิลปวิจารณ์อยู่ระหว่าง 5 –10 ปีร้อยละ 57.10 มากกว่า 10 ปีขึ้นไปร้อยละ 28.60 ประสบการณ์การสอน ระหว่าง 2-5 ปีร้อยละ 14.30 ปัจจุบันสอนในสาขาวิชาด้านศิลปกรรม 57.10 ด้านศิลปศึกษาร้อยละ 28.60 และสอนทั้งทางด้านสาขาศิลปกรรมและศิลปศึกษา 1 คน คิดเป็นร้อยละ 14.30 ทำการสอนในรายวิชาศิลปวิจารณ์ร้อยละ 100 วิชาสุนทรียศาสตร์ร้อยละ 57.10 ศิลปะปฏิบัติร้อยละ 57.10(จิตรกรรมร้อยละ 57.1 วาดเส้นร้อยละ 28.6) ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตกร้อยละ 28.6 ประวัติศาสตร์ศิลปะไทยร้อยละ 14.30 สอนวิชาอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมา (ศิลปนิพนธ์ร้อยละ 42.9 พื้นฐานการวิจารณ์และการวิจารณ์ภาพยนตร์ร้อยละ 14.30 ศิลปนิพนธ์และคอมพิวเตอร์ช่วยสอนในศิลปศึกษา (CAI in Art Ed) ร้อยละ 14.30 การศึกษาเป็นรายบุคคล (individual) ร้อยละ 14.30) เคยเข้ารับการอบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับการสอน ศิลปวิจารณ์หรือการวิจารณ์ผลงานทัศนศิลป์ร้อยละ 57.1 เคยเข้ารับการอบรม จำนวน 1 ครั้งร้อยละ 42.90 จำนวน 2 ครั้งร้อยละ 14.30 ผู้สอนจัดการสอนโดยใช้ประสบการณ์ของตนเองร้อยละ 71.4 ใช้ทฤษฎีของมิทเลอร์ร้อยละ 57.1 ใช้ทฤษฎีของเบียมสลิย์ ซึ่งเท่ากันกับทฤษฎีของเฟลด์แมนคือร้อยละ 42.9 นอกจากนี้ยังใช้หลักการและทฤษฎีอื่น ๆ (ทฤษฎีบูรณาการ และcomplex theory, ทฤษฎี Postmodern และ

ทฤษฎีทางจิตวิทยา, หลักการวิจารณ์ของสน สีมাত্রัง และการวิจารณ์ที่เน้นเอกสารเป็นหลัก จำนวน 1 คน) ในการจัดการสอนร้อยละ 57.1

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของอาจารย์ผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลป-วิจารณ์ สรุปได้ดังนี้

1. ชั้นเตรียมการสอน

ผลการวิเคราะห์ชั้นเตรียมการสอนของอาจารย์ผู้สอนโดยรวม พบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมในชั้นเตรียมการสอนที่ อาจารย์ผู้สอนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือการศึกษาลักษณะรายวิชาตามหลักสูตรก่อนวางแผนการสอนและการวางแผนการสอนล่วงหน้า (แผนการสอนระยะยาว) ($\bar{X} = 4.43$) รองลงมาได้แก่การวางแผนเลือกเนื้อหาวิชา ($\bar{X} = 3.86$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือการวางแผนกำหนดกิจกรรมร่วมกับผู้เรียนและการวางแผนเลือกสื่อที่ใช้ในการสอน ($\bar{X} = 3.43$)

2. ชั้นดำเนินการสอน ด้านหลักสูตร

ผลการวิเคราะห์ชั้นดำเนินการสอนด้านหลักสูตรของอาจารย์ผู้สอนโดยรวมพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมในชั้นดำเนินการสอนด้านหลักสูตรที่ อาจารย์ผู้สอนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือการจัดการสอนวิชาศิลปวิจารณ์นอกเหนือจากลักษณะรายวิชาของหลักสูตรและการจัดการสอนวิชาศิลปวิจารณ์โดยอาศัยทั้งลักษณะรายวิชาของหลักสูตรและประสบการณ์ของตนเอง ($\bar{X} = 4.14$) รองลงมาได้แก่การจัดทำประมวลลักษณะรายวิชาแก่ผู้เรียนและการจัดการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ตามลักษณะรายวิชาของหลักสูตร ($\bar{X} = 4.00$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือการจัดการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ตามความถนัดและประสบการณ์ของตนเป็นส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 3.71$)

3. ชั้นดำเนินการสอน ด้านเนื้อหาวิชา

ผลการวิเคราะห์ชั้นดำเนินการสอน ด้านเนื้อหาวิชาของอาจารย์ผู้สอนโดยรวมพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมในชั้นดำเนินการสอน ด้านเนื้อหาวิชาที่ อาจารย์ผู้สอนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือการใช้เนื้อหาการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาสุนทรียศาสตร์ ($\bar{X} = 4.60$) รองลงมาได้แก่การสอนโดยเน้นเนื้อหาในด้านหลักและทฤษฎีการวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปกรรม ($\bar{X} = 4.43$)

ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือการใช้เนื้อหาบางส่วนของรายวิชาในการสอนเป็นส่วนใหญ่ ($\bar{X} = 3.00$)

4. ชั้นดำเนินการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลการวิเคราะห์ชั้นดำเนินการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอนโดยรวมพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมในชั้นดำเนินการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนที่ อาจารย์ผู้สอนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือการชี้แจงเรื่องวิธีสอนและการชี้แจงกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.71$) รองลงมาได้แก่การชี้แจงจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน การชี้แจงเนื้อหาวิชา การชี้แจงสื่อการสอน การชี้แจงเกณฑ์การวัดประเมินผลมีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือการสอนโดยใช้อินเทอร์เน็ต ($\bar{X} = 2.14$)

5. ชั้นดำเนินการสอน ด้านสื่อการสอน

ผลการวิเคราะห์ชั้นดำเนินการสอน ด้านสื่อการสอนของอาจารย์ผู้สอนโดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมในชั้นดำเนินการสอน ด้านสื่อการสอนที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือการใช้ตำราและเอกสาร ($\bar{X} = 4.43$) รองลงมาได้แก่การใช้ผลงานจิตรกรรมมาเพื่อนำเสนอสาระความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ($\bar{X} = 4.14$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือการใช้คอมพิวเตอร์และมัลติมีเดียประกอบการสอน ($\bar{X} = 1.29$)

6. ชั้นประเมินผล

ผลการวิเคราะห์ชั้นประเมินผลของอาจารย์ผู้สอนโดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมในชั้นประเมินผล ที่อาจารย์ผู้สอนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือ การประเมินผลโดยเน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านความสามารถในการนำเสนอบทวิจารณ์ ($\bar{X} = 4.14$) รองลงมาคือ การประเมินโดยใช้หลักอิงเกณฑ์และอิงกลุ่ม และการประเมินผลในช่วงระหว่างเรียน ($\bar{X} = 4.00$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือ การประเมินผลโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน ($\bar{X} = 2.00$)

สรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ของอาจารย์ผู้สอน

ผู้สอนควรเตรียมการสอนโดยการใช้ทฤษฎีต่าง ๆ เป็นแนวทางและเน้นการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และประยุกต์เนื้อหาจากการค้นคว้ามานำใช้ในการสอน หลักสูตรปัจจุบันค่อนข้างล้ำสมัยจึงควรประยุกต์การสอนและเนื้อหาโดยเอาความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก เนื้อหาการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ไม่ได้เกี่ยวพันกับศาสตร์ทางด้านศิลปะแต่เพียงอย่างเดียวแต่ยังรวมถึงศาสตร์ทางด้าน ศิลปะหลังสมัยใหม่ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ การเมือง เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา จิตวิทยา ศาสนา ฯลฯ ด้วยนอกจากนี้เนื้อหารสอนวิชาศิลปวิจารณ์เกี่ยวข้องกับทักษะในเรื่องการเขียน (writing) ดำเนินการสอนด้านกิจกรรมควรให้นักศึกษาเป็นผู้กำหนดกิจกรรมและนำเสนอเป็นศูนย์กลางทางการเรียน โดยให้ค้นคว้าข้อมูลเพื่อนำมาถกเถียงอภิปรายหรือสัมมนา สื่อการสอน นอกจากผลงานทัศนศิลป์แล้ว ควรนำผลงานประเภทรณกรรม ศิลปะการแสดง และภาพยนตร์ เพื่อการศึกษาใช้ในการสอน และสนับสนุนให้ผู้เรียนค้นคว้าหาข้อมูลจากเว็บไซต์ หรือให้วิจารณ์จากสถานที่จริง(หอศิลป์) การประเมินควรเน้นด้านทักษะการเขียนการแสดงความคิดเห็น การถ่ายทอด การเรียบเรียง ความเข้าใจ ในแนวคิดพื้นฐานของบทวิจารณ์ ความสามารถในการวิเคราะห์เชื่อมโยงองค์ความรู้

ตอนที่ 2 สถานภาพและข้อมูลจากผู้เรียนวิชาศิลปวิจารณ์

เพศ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 270 คน ร้อยละ 60 เป็นเพศชาย และร้อยละ 40 เป็นเพศหญิง

อายุ ผู้เรียนส่วนมากมีอายุอยู่ในระหว่าง 22-24 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาได้แก่ อายุระหว่าง 19- 21 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.7 และอายุมากกว่า 25 ปีขึ้นไป ร้อยละ 9.6

ระดับชั้นที่กำลังศึกษา ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาในระดับชั้นปี 4 มีจำนวนทั้งสิ้นร้อยละ 64.1 รองลงมาได้แก่นักศึกษาชั้นปี 5 คิดเป็นร้อยละ 27.4 น้อยที่สุดได้แก่นักศึกษาชั้นปี 3 คิดเป็นร้อยละ 8.5

สาขาวิชาที่กำลังศึกษา มีนักศึกษาในสาขาจิตรกรรม จำนวนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34.4 รองลงไปได้แก่นักศึกษาที่กำลังเรียนสาขาศิลปศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น ร้อยละ 29.3 สาขาวิชาภาพพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 16.7 สาขาวิชาประติมากรรมคิดเป็นร้อยละ 11.9 และสาขาวิชาเซรามิกส์มีจำนวนน้อยสุดคิดเป็นร้อยละ 7.8 ด้านวิชาโทพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนวิชาโทมีจำนวนทั้งสิ้น ร้อยละ 55.2 รองลงมาคือนักศึกษาที่เรียนวิชาโททางด้านศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 30.7 นักศึกษาที่เรียนวิชาโทในสาขาอื่นๆ ที่ไม่ใช่ด้านศิลปะคิดเป็นร้อยละ 14.4

หลักสูตรที่กำลังศึกษา ผู้เรียนส่วนมากเป็นนิสิต- นักศึกษาในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ มีจำนวนร้อยละ 70.7 ส่วนนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาคิดเป็นร้อยละ 29.3

สถาบันที่กำลังศึกษา ผู้เรียนที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในครั้งนี้ จำนวนผู้เรียนในมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.7 ลำดับรองลงมาได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจำนวนทั้งสิ้นร้อยละ 18.9 มหาวิทยาลัยขอนแก่นร้อยละ 17.8 มหาวิทยาลัยศิลปากรร้อยละ 16.7 มหาวิทยาลัยบูรพา ร้อยละ 15.2 และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร้อยละ 10.7

สำหรับรายวิชาที่เป็นบริบทของศิลปวิจารณ์ กลุ่มผู้เรียนที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลได้ผ่านการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ดังนี้ วิชาจิตกรรม มีผู้เรียนวิชานี้คิดเป็นร้อยละ 94.1 ผู้ไม่ได้เรียนวิชานี้คิดเป็นร้อยละ 5.9 วิชาประติมากรรมมีผู้ผ่านการเรียนร้อยละ 89.6 ผู้ไม่ได้เรียนคิดเป็นร้อยละ 10.4 วิชาภาพพิมพ์มีผู้เรียนวิชานี้คิดเป็นร้อยละ 88.5 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 11.5 วิชาการออกแบบมีผู้เรียนวิชานี้คิดเป็นร้อยละ 69.6 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 30.4 วิชาสุนทรียศาสตร์/สุนทรียศึกษามีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 91.9 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 8.1 วิชาศิลปวิจารณ์มีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 100 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 0 วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทยมีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 90.4 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 9.6 ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตกมีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 100 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 0 องค์ประกอบศิลปะมีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 94.1 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 5.9 ศิลปะพื้นบ้านมีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 78.9 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 21.1 ประยุกต์ศิลป์มีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 32.6 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 67.4 ศิลปะนิยมมีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 56.3 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 43.7 สุนทรียศึกษาและศิลปวิจารณ์มีผู้เรียนวิชานี้ร้อยละ 81.1 ผู้ไม่ได้เรียนร้อยละ 18.9

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ของผู้เรียน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านก่อนทำการสอน

ผลการวิเคราะห์ด้านก่อนทำการสอนของผู้เรียน โดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมด้านก่อนทำการสอน ที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือการชี้แจงเนื้อหาวิชาแก่ผู้เรียน ($\bar{X} = 3.81$) รองลงมาคือการชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.76$) ข้อที่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือการชี้แจงถึงวิธีสอน ($\bar{X} = 3.52$)

2. ด้านเกี่ยวกับวิธีสอน

ผลการวิเคราะห์ด้านเกี่ยวกับวิธีสอนของผู้เรียนโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมด้านเกี่ยวกับวิธีสอนที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ผู้สอนสอนคลอบคลุมตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ ($\bar{X} = 3.78$)

รองลงมาได้แก่ผู้สอนสอนศิลปวิจารณ์สอดคล้องตามลักษณะรายวิชาของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ($\bar{X} = 3.76$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำที่สุดคือผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ($\bar{X} = 2.95$)

3. ด้านเกี่ยวกับเนื้อหา

ผลการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาของผู้เรียนโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมด้านเกี่ยวกับเนื้อหา ที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือผู้สอนสอนเนื้อหาด้านหลักและทฤษฎีการวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปกรรม ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมาได้แก่ผู้สอนสอนเนื้อหาด้านเป้าหมายและแนวคิดในการวิจารณ์ ($\bar{X} = 3.86$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำที่สุดคือการสอนเนื้อหาเรื่องขอบเขตและจริยธรรมการวิจารณ์ ($\bar{X} = 3.35$)

4. ด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรม

ผลการวิเคราะห์ด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรม ของผู้เรียนโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ผู้สอนให้ผู้เรียนได้เห็นหรือรับรู้งานศิลปะหลายรูปแบบ วิธีการหลาย ๆ วิธี เพื่อให้เกิดการรับรู้ทางคุณสมบัติที่หลากหลาย ($\bar{X} = 3.89$) รองลงมาได้แก่ผู้สอนให้ผู้เรียนวิจารณ์โดยบรรยายถึงเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระที่ปรากฏในผลงาน ($\bar{X} = 3.86$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำที่สุดคือผู้สอนมีเอกสารแจกประกอบการสอนทุกหัวข้อการสอน ($\bar{X} = 3.14$)

4. ด้านการใช้วิธีสอน

ผลการวิเคราะห์ด้านการใช้วิธีสอนของผู้เรียนโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.28$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่ากิจกรรมด้านการใช้วิธีสอน ที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ผู้สอนใช้วิธีสอนแบบบรรยาย ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาได้แก่การใช้วิธีสอนแบบฝึกปฏิบัติการวิจารณ์ ($\bar{X} = 3.72$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำที่สุดคือการสอนโดยใช้อินเทอร์เน็ต ($\bar{X} = 1.89$)

5. ด้านการใช้สื่อประกอบการสอน

ผลการวิเคราะห์ด้านการใช้สื่อประกอบการสอนของผู้เรียนโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ($\bar{X} = 2.90$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่ากิจกรรมด้านการใช้สื่อประกอบการสอน ที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ผู้สอนใช้สื่อประเภทงานจิตรกรรม ($\bar{X} = 3.93$) รองลงมาได้แก่การใช้ผลงานศิลปะร่วมสมัยมีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์มาก ($\bar{X} = 3.85$) ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือการใช้สื่อคอมพิวเตอร์ ($\bar{X} = 1.77$)

9. ด้านการประเมินผลทางการสอน

ผลการวิเคราะห์ด้านการประเมินผลทางการสอน ของผู้เรียนโดยส่วนรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) พิจารณาเป็นรายข้อพบว่ากิจกรรมด้านการประเมินผล ที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดคือ การประเมินผลเมื่อเรียนจบแล้ว ($\bar{X} = 3.68$) รองลงมาคือ การประเมินผลโดยให้ผู้เรียนทำรายงาน ($\bar{X} = 3.60$) ข้อที่มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำสุดคือ การประเมินผลโดยวิธีอิงกลุ่ม ($\bar{X} = 2.87$)

2.2 ข้อมูลที่ได้จากข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ของผู้เรียน

ต้องการมีบทบาทในการอภิปรายหรือนำเสนอความคิดมากกว่าฟังผู้สอนบรรยายต้องการเรียนรู้ทฤษฎีทางการวิจารณ์ที่หลากหลายเพื่อจะเลือกใช้ในการวิจารณ์ได้อย่างเหมาะสม ต้องการสื่อที่น่าสนใจและมีความหลากหลาย ต้องการเนื้อหามากกว่าที่มีในหลักสูตรและมีความทันสมัยและน่าสนใจและต้องการคำแนะนำแหล่งค้นคว้าหาความรู้จากผู้สอน

ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะวิจารณ์

1. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนศิลปะวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการสอนศิลปะวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา เพราะวิชาศิลปะวิจารณ์เป็นวิชาที่ช่วยสร้างศักยภาพเชิงวิเคราะห์ของผู้เรียนเป็นอย่างสูง นอกจากนี้การวิจารณ์จะก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ทางความคิดซึ่งจะได้รับการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ช่วยให้ผู้เรียนเปิดใจกว้างยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น และช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการทำงานสูงขึ้น แม้วิชาศิลปะวิจารณ์จะมีความสำคัญตามที่ได้กล่าวมา แต่ในการเรียนการสอนก็ยังมีอุปสรรคอยู่หลายประการเช่น หลักสูตรให้ความสำคัญกับ

รายวิชานี้น้อย ครูผู้สอนและผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชานี้มากเท่าวิชาปฏิบัติ ผู้สอนและผู้เรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหารายวิชา ทั้งเนื้อหารายวิชาศิลปวิจารณ์เองและเนื้อหาวิชาในศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการวิจารณ์ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกเช่นการวิจารณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมักจะปราศจากทฤษฎีหรือหลักวิชาการรองรับ ทำให้หาตัวอย่างงานวิจารณ์ดี ๆ มาใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนไม่ได้

2. วัตถุประสงค์ในการสอนศิลปวิจารณ์ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ด้านใด

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าคุณสมบัติในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทของงานศิลปะ สามารถพิจารณางานศิลปะในเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง และสามารถนำเสนอความคิดของตนเองไปสู่บุคคลอื่นได้ สามารถนำความรู้จากการวิจารณ์มาใช้ปรับปรุงผลงานของตนเอง ทำยที่สุดความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการวิจารณ์งานศิลปะจะนำไปสู่ความซาบซึ้งทางสุนทรียะ ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องวิจารณ์ได้ในระดับขั้นเป็นนักวิจารณ์อาชีพ

3. หลักในการจัดการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ควรเป็นอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าคุณสมบัติในการจัดการสอนศิลปวิจารณ์นั้น ควรจุดมุ่งหมายในการสอนจากหลักสูตร นอกจากหลักสูตรแล้วต้องพิจารณาความรู้พื้นฐานของผู้เรียนที่ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์ศิลปะ เช่น สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะสมัยใหม่ เป็นต้น นอกเหนือจากศาสตร์ทางด้านศิลปะเองแล้วความรู้พื้นฐานในศาสตร์สาขาอื่นที่เป็นบริบทของงานศิลปะ เช่น ความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ก็มีความสำคัญสำหรับมุมมองในการวิจารณ์ศิลปะด้วยเช่นกัน หากผู้เรียนขาดความรู้ตรงนี้ผู้สอนควรพิจารณาเพื่อปูพื้นฐานให้หลังจากปูพื้นฐานของผู้เรียนแล้ว ในการสอนควรดำเนินไปอย่างมีหลักเกณฑ์มีทฤษฎี มีข้อมูลรองรับเหตุผลเพื่อให้การวิจารณ์มีความน่าเชื่อถือ หลังจากผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาทฤษฎีและรู้หลักการวิจารณ์แล้วจึงให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมควรเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการแสดงความคิดเห็น

4. เนื้อหาของวิชาศิลปวิจารณ์ครอบคลุมในเรื่องใด สัมพันธ์/เกี่ยวข้องกับรายวิชาใดบ้าง

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าคุณสมบัติของวิชาศิลปวิจารณ์ครอบคลุมและมีความสัมพันธ์กับศาสตร์ทางศิลปะด้านต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานของการวิจารณ์ เช่น ความรู้เบื้องต้นในศิลปะ เช่น ความรู้ในมูลฐานและหลักการศิลปะ ความรู้ในปรัชญาศิลปะ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ การออกแบบ ฯลฯ แต่เนื้อหาและวิชาที่สัมพันธ์กับวิชาศิลปวิจารณ์มากที่สุดคือเนื้อหาทางด้านสุนทรียศาสตร์ นอกจากความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ทางด้านศิลปะเองแล้ว วิชาศิลปวิจารณ์ยังมี

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความรู้และศาสตร์ในสาขาอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ความรู้ในทางอักษรศาสตร์ ความรู้ทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ความรู้ทางจิตวิทยาและความรู้ทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เพราะงานศิลปะเกิดขึ้นมาจากมนุษย์และสังคม ทั้งนี้ต้องพิจารณาลักษณะของผลงานประกอบด้วย

5. ทฤษฎีประเภทใดเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในวิชาศิลปวิจารณ์มากที่สุดคือ ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีทางด้านปรัชญาศิลปะ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดใหม่ ๆ ในสังคม ซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบในวิชาศิลปวิจารณ์ได้อีกด้วยการนำทฤษฎีมาใช้ควรพิจารณาให้เหมาะกับจุดมุ่งหมายและลักษณะของงาน และผู้สอนต้องรู้จักประยุกต์ทฤษฎีเหล่านั้นให้เหมาะสมเพราะสภาพสังคม แนวคิด และตัวงานศิลปะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

6. หลักในการสอนศิลปวิจารณ์ควรเป็นอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิจารณ์ได้

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการสอนศิลปวิจารณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิจารณ์ได้คือ ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้เป็นผู้คิดวิเคราะห์ กำหนดประเด็น ค้นคว้าหาข้อมูล นำเสนอ และแสดงความคิดเห็นที่เป็นตัวของตัวเองได้ ต้องให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ให้มากที่สุดทั้งประสบการณ์การรับรู้และประสบการณ์การปฏิบัติ นอกจากนี้ควรคำนึงถึงความสามารถในการถ่ายทอดโดยการใช้ภาษาซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวิจารณ์เช่นกัน

7. กิจกรรมใดควรนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นพอสรุปได้ว่า กิจกรรมที่ควรนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือ กิจกรรมที่เน้นการพูดคุย ถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ ซึ่งถือเป็นการฝึกปฏิบัติไปในตัวด้วย

8. วิธีการสอนแบบใดเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการสอนที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสัมมนา การอภิปราย การฝึกปฏิบัติ การสอนแบบบรรยายอาจมีบ้างในกรณีที่เป็นการให้ข้อมูลหรือทฤษฎี

9. หลักและวิธีประเมินผลแบบใดควรนำมาใช้ในวิชาศิลปะวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการหลักและวิธีประเมินที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์คือ ให้ความสำคัญความเข้าใจในเนื้อหาทฤษฎี และความสามารถในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติจริง พิจารณาการใช้เหตุผลประกอบการวิจารณ์ ไม่เน้นการประเมินข้ามไปยังเนื้อหาวิชาอื่น เช่น สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ แต่เมื่อผู้สอนตรวจพบควรแนะนำให้ผู้เรียนหาความรู้เพิ่มเติม วิธีประเมินจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ มีวิธีประเมินหลายวิธีไม่ตายตัว เช่น การทำรายงาน การปฏิบัติกิจกรรมนำเสนอ และการทดสอบโดยการเขียนวิจารณ์เป็นต้น

10. สื่อใดควรนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการสื่อที่ควรนำมาใช้ในการสอนศิลปะวิจารณ์มีหลายรูปแบบ ตั้งแต่ผลงานจริงของศิลปินอาชีพและนักศึกษา ตัวอย่างบทวิจารณ์ สไลด์ ผลงานเลียนแบบ นิทรรศการ และวิดีโอ แต่สื่อที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากที่สุดคือผลงานจริง และบทวิจารณ์ สำหรับผลงานจริงและบทวิจารณ์นั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้งานที่ดีหรือมีคุณภาพเสมอไป ตัวอย่างทั้งที่ดีและไม่ดีก็สามารถนำมาใช้ในการสอนได้ นอกจากงานของศิลปินแล้วงานของผู้เรียนก็สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนในวิชาศิลปะวิจารณ์ได้

11. ท่านคิดว่าการเรียนศิลปะในระดับอุดมศึกษา วิชาศิลปะวิจารณ์ควรถูกจัดเป็นวิชาบังคับหรือไม่เพราะเหตุใด

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการวิชาศิลปะวิจารณ์ควรจัดเป็นวิชาบังคับ ในทุกสาขาวิชาทางด้านศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นสาขาทางด้านวิจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ หรือศิลปศึกษาก็ตาม เนื่องจากเป็นวิชาที่ฝึกให้ผู้เรียนได้มีทักษะทางการคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นความรู้นอกเหนือจากความสามารถในทางปฏิบัติงาน และเมื่อผู้เรียนเรียนจบแล้วสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์แก่วิชาชีพ ทั้งทางด้านศิลปศึกษาและศิลปกรรมศาสตร์

12. แนวโน้มของการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ในอนาคตเป็นอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับอนาคตของวิชาศิลปะวิจารณ์ว่าจะดำเนินไปอย่างไรอย่างยากลำบากดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อาจมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นบ้างแต่ก็เพียงเล็กน้อย และเป็นไปอย่างช้า ๆ ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรในแวดวงการศึกษาไม่เห็นความสำคัญ ขาดผู้สอนที่มีศักยภาพทางด้านนี้ ขาดหลักสูตรที่มุ่งทางด้านศิลปะวิจารณ์โดยตรง นอกจากนี้ยังขาดสนามหรือเวทีในการแสดงออก เช่นตามสื่อประเภทต่าง ๆ อย่างไรก็ตามแต่ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านยังหวังให้

เกิดการพัฒนากับการเรียนการสอนในรายวิชานี้ โดยเริ่มจากตัวครูผู้สอนควรหมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ควรเป็นหลักสูตรที่เน้นการผลิตบุคคลากรด้านนี้อย่างจริงจัง เนื้อหาวิชาควรพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีตลาดรองรับวิชาชีพทางด้านนี้ และการวิจารณ์ควรเป็นไปโดยอาศัยหลักวิชามากกว่าอคติส่วนตัว

13. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ในประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากข้อคำถาม

ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากแบบสัมภาษณ์ไว้ว่า ผู้เรียนในศาสตร์ทางด้านศิลปะะนั้น ส่วนมากขาดองค์ความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์ศิลปะ เช่นขาดความรู้ทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา และความรู้รอบตัวทั่วไป ซึ่งความรู้เหล่านี้มีความจำเป็นต่อการวิจารณ์งานศิลปะในยุคปัจจุบัน ความรู้ทางด้านผู้เรียนในสาขาวิชาทางด้านศิลปะอาจมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้เนื่องจากขาดทักษะในการใช้ภาษา นอกจากนี้ปัญหาอีกประการของการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์คือ ผู้เรียนไม่กล้าวิจารณ์งานของเพื่อนร่วมชั้นเรียนเพราะเป็นวัฒนธรรมของสังคมแบบไทย สำหรับปัญหาเรื่องจำนวนหน่วยกิตหรือเวลาเรียนในรายวิชานี้มีน้อยผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาไว้ โดยอาจแทรกเนื้อหาวิชาทางด้านศิลปวิจารณ์ไว้ในรายวิชาอื่นๆ เช่น แทรกเนื้อหาวิชาศิลปวิจารณ์ไว้ในวิชาทางด้านการปฏิบัติงาน เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ความคิดเห็นจากอาจารย์ผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

1. ชั้นเตรียมการสอน

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในชั้นเตรียมการสอนพบว่าผู้สอนมีความคิดเห็นในชั้นเตรียมการสอนในระดับมาก โดยผู้สอนมีการศึกษาลักษณะรายวิชาตามหลักสูตรก่อนวางแผนการสอน วางโครงการสอนล่วงหน้า (แผนการสอนระยะยาว) วางแผนการสอนรายคาบ วางแผนเลือกเนื้อหาการสอน การวางแผนเลือกสื่อและวางแผนการประเมินผล ซึ่งขั้นตอนการเตรียมการสอนเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับครูทุกคนและในระดับอุดมศึกษาอาจารย์ผู้สอนจำเป็นต้องทำลักษณะรายวิชาให้แก่ผู้เรียน เพราะในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์หรือวิชาอะไรก็ตามจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การวางแผนการสอนเป็นสำคัญ คำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่สุพิน บุญชูวงศ์ (2530 : 7) ได้กล่าวไว้ว่าการสอนจะมีคุณภาพหรือไม่อยู่ที่การวางแผนและเตรียมการสอนที่ดีพอ การวางแผนและเตรียมการมีหลักสำคัญ ดังนี้คือ ต้องวางแผนการสอนที่ครอบคลุมชื่อเรื่อง หัว

เรื่อง กำหนดความคิดรวบยอด จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียน เนื้อหา สื่อและการประเมินผล และ
 วราภรณ์ ศุภาลักษณ์ (2535 : 70) ได้กล่าวไว้ว่าการเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จเพียงใด ก็
 ขึ้นอยู่กับการวางแผนการสอนของผู้สอน โดยเริ่มจากการศึกษาหลักสูตรเพื่อทราบถึงวัตถุประสงค์
 ในการเรียนการสอน ศึกษาเนื้อหาสาระบทเรียน เลือกใช้วิธีสอนให้ตรงกับเนื้อหา เตรียมจัด
 กิจกรรมต่าง ๆ ล่วงหน้า จัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ และเตรียมเครื่องมือการวัดประเมินผล
 นอกจากนี้อุบล ตูจันดา ยังกล่าวว่าการทำแผนการสอนล่วงหน้าจะช่วยให้การสอนของคุณเข้าใจ
 ง่าย เป็นระเบียบ ไม่สับสน และช่วยให้คุณทราบว่า นักเรียนได้เรียนอะไรไปแล้วบ้าง และพร้อมจะ
 เรียนอะไรต่อไป ซึ่งเป็นการช่วยให้การสอนมีความสัมพันธ์กัน ทั้งในวิชาเดียวกันและกับวิชาอื่น ๆ
 (อุบล ตูจันดา, 2532 : 49)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเตรียมการสอนและการวางแผนการสอน
 เป็นสิ่งสำคัญและน่ายินดีที่อาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์มองตนเองว่ามีการปฏิบัติในขั้น
 เตรียมการสอนมากเพราะประโยชน์ที่ได้จะตกแก่ผู้เรียนและถือเป็นการพัฒนามาตรฐานรายวิชานี้

2. ขั้นตอนการสอน ด้านหลักสูตร

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในขั้นตอนการสอน ด้านหลักสูตรพบว่าผู้สอนมีความ
 คิดเห็นในขั้นตอนการสอนด้านหลักสูตรในระดับมาก โดยพบว่าอาจารย์ผู้สอนจัดการสอนศิลป
 วิจารณ์นอกเหนือจากลักษณะรายวิชาของหลักสูตร และจัดการสอนโดยอาศัยลักษณะรายวิชา
 ของหลักสูตรและประสบการณ์ของตนเองมากที่สุด สาเหตุที่ครูผู้สอนนิยมสอนวิชาศิลปวิจารณ์
 นอกเหนือจากลักษณะรายวิชาของหลักสูตรและอาศัยประสบการณ์ของตนเองด้วยนั้นเนื่องจาก
 รายวิชาศิลปวิจารณ์ ในหลายหลักสูตรทางด้านทัศนศิลป์และศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น
 ค่อนข้างจะเขียนขึ้นมานานและใช้มาจนถึงปัจจุบัน อาจไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในโลกยุค
 ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ถนอม ช่างดี ได้กล่าวไว้ว่าหลักสูตรศิลปวิจารณ์ที่มีอยู่ไม่มีความ
 ทันสมัย (ถนอม ช่างดี, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2545) ปัญหาอีกประการของวิชาศิลปวิจารณ์ใน
 หลักสูตรทางด้านศิลปะและศิลปศึกษาก็คือค่อนข้างให้ความสำคัญและเวลากับรายวิชานี้น้อย ซึ่ง
 ดำรง วงศ์อุปราช ได้กล่าวไว้ว่าหลักสูตรศิลปะในระดับอุดมศึกษาให้ความสำคัญกับการเรียนการ
 สอนศิลปวิจารณ์น้อย เมื่อพิจารณาจากหน่วยกิตและระยะเวลาโดยเปรียบเทียบกับวิชาอื่น ๆ
 (ดำรง วงศ์อุปราช, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจากสภาพปัญหาที่หลากหลายของหลักสูตร
 วิชาศิลปวิจารณ์ดังกล่าว น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาจารย์ผู้สอนต้องประยุกต์ความรู้จาก
 ประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตร

ค่อนข้างตายตัวและเปลี่ยนแปลงช้า ประสบการณ์ของผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญหากนำมาใช้เสริมในการจัดการสอนร่วมกับหลักสูตรจะนำไปสู่ความสำเร็จตามต้องการ

3. ขั้นตอนการสอน ด้านเนื้อหาวิชา

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในขั้นตอนการสอน ด้านเนื้อหาวิชาพบว่าผู้สอนมีความคิดเห็นในขั้นตอนการสอน ด้านเนื้อหาวิชาในระดับมาก จากการศึกษาพบว่าอาจารย์ผู้สอนให้เนื้อหาการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาสุนทรียศาสตร์มากที่สุด เนื่องจากวิชาสุนทรียศาสตร์และศิลปวิจารณ์เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันโดยตรง โดยในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความซาบซึ้งในทางสุนทรียศาสตร์ของผู้เรียนที่มีต่องานศิลปะที่นำมาวิจารณ์นั่นเอง คำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่เฟลด์แมนและกรมวิชาการได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการวิจารณ์ในระบบการเรียนการสอนว่า คือการเพิ่มพูนวุฒิภาวะทางสุนทรียศาสตร์แก่ผู้เรียน (Feldman, 1967 : 453, วิชาการ, กรม, 2532 : 10) นอกจากอาจารย์ผู้สอนจะใช้เนื้อหาการสอนที่สัมพันธ์กับสุนทรียศาสตร์ตามที่ได้อภิปรายไปแล้วยังพบว่าอาจารย์ผู้สอนใช้เนื้อหาในการสอนศิลปวิจารณ์ที่บูรณาการกับรายวิชาอื่น ๆ เช่น ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะสมัยใหม่อีกด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน เพราะวิชาศิลปวิจารณ์จะช่วยพัฒนาด้านความซาบซึ้งในทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งความซาบซึ้งจะเกิดขึ้นภายหลังจากการตีความและตัดสินค่าของผลงาน ช่วยพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานศิลปะด้วยการนำความรู้ที่ได้จากการวิจารณ์มาใช้เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขผลงาน และพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะสมัยใหม่เพราะในการวิจารณ์จำเป็นจะต้องศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของผลงานเพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการสร้างงานนั้น ๆ ซึ่งคำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่ Greer ได้กล่าวไว้ว่าการเรียนการสอนที่บูรณาการความรู้ทางด้านศิลปวิจารณ์เข้ากับอีก 3 สาขาวิชาอันได้แก่ สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์และศิลปะปฏิบัติ จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเข้าใจและซาบซึ้งเห็นคุณค่าศิลปะของผู้เรียนพอ ๆ กับการสร้างสรรค์ศิลปะ (Greer, 1987 : 227)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแม้เนื้อหาวิชาศิลปวิจารณ์จะเกี่ยวข้องกับสุนทรียศาสตร์มากที่สุด แต่วิชาอื่น ๆ ที่เป็นบริบทของศิลปวิจารณ์ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะปฏิบัติ ฯลฯ ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน เมื่อนำความรู้ในวิชาต่าง ๆ เหล่านี้มาบูรณาการเข้ากับวิชาศิลปวิจารณ์แล้ว จะช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการปฏิบัติงานทางด้านศิลปะของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

4. ขั้นตอนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในชั้นดำเนินการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่าผู้สอนมีความคิดเห็นในชั้นดำเนินการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับมาก โดยผู้สอนได้ชี้แจงลักษณะรายวิชาในเรื่องของจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา วิธีสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดประเมินผลมากที่สุด ซึ่งในการเรียนการสอนนั้นการชี้แจงลักษณะรายวิชาก่อนทำการสอนนั้นเป็นมีความสำคัญทั้งต่อผู้สอนและผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักตัวผู้สอนและเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนในรายวิชานั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ได้กล่าวถึงการดำเนินกิจกรรมก่อนการเรียนการสอนว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะผู้เรียนมีความตั้งใจและอยากรู้จักทั้งผู้สอนและวิชาที่เรียน ผู้สอนควรแนะนำตนเอง ทำความรู้จักผู้เรียนและแนะนำวิชาเรียนด้วยการแจกโครงร่างวิชาเรียน (Course Outline) พร้อมทั้งอธิบายและควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมเสนอแนะด้วย (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2524 : 185) ลักษณะรายวิชานั้นแท้จริงแล้วก็เหมือนกับแผนการสอนระยะยาวนั่นเอง แผนการสอนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก หากมีการวางแผนการสอนที่ดีจะช่วยให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่วางเอาไว้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ได้กล่าวไว้ว่าประโยชน์ของแผนการสอนจะช่วยให้ครูสอนได้ครบถ้วนตามหลักสูตร ช่วยให้ดำเนินการสอนได้ผลดี และสามารถปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไปได้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539 : 179) คำกล่าวของใจทิพย์ สอดคล้องกับ วราภรณ์ ศุนาลัย ที่กล่าวถึงความสำคัญของแผนการสอนว่าการเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับแผนการสอนของผู้สอน (วราภรณ์ ศุนาลัย, 2535 : 70) ดังนั้นการชี้แจงลักษณะรายวิชาจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงการเตรียมงานของผู้สอนและเป็นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการเรียนในรายวิชานั้นๆ วิธีสอนที่ผู้สอนมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดคือการสอนแบบอภิปรายซึ่งเป็นการสอนที่เปิดโอกาสทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีบทบาทในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันทั้งสองฝ่าย และช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันซึ่งสอดคล้องกับที่สุพิน บุญชูวงศ์ได้กล่าวถึงข้อดีของการสอนแบบอภิปรายไว้ว่า ช่วยให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น พัฒนาสติปัญญาด้านความคิด ส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้และส่งเสริมการเคารพในเหตุผลของผู้อื่น (สุพิน บุญชูวงศ์, 2530 : 62) ประโยชน์ของการอภิปรายดังกล่าวสอดคล้องกับ ทิศนา แคมณี ที่กล่าวเกี่ยวกับการสอนแบบอภิปรายไว้ว่า เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนกลุ่มใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ได้ข้อมูลและความคิดเห็นที่หลากหลาย ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ช่วยพัฒนาทักษะการพูด การแสดงความคิดเห็น การโต้แย้ง การวิพากษ์วิจารณ์และการคิด (ทิศนา แคมณี, 2543 : 54) ผู้วิจัยคิดว่าการสอนแบบอภิปรายเหมาะสำหรับการนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นวิธีที่จะเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพร้อมกันทั้งสองฝ่ายนอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะการพูด การแสดงความคิด

คิดเห็น และการศึกษาค้นคว้าซึ่งทั้งหมดนี้เป็นทักษะที่จำเป็นในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ กิจกรรมศิลปวิจารณ์ที่ผู้สอนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติมากที่สุดคือ การให้ผู้เรียนหาเหตุผลสนับสนุนแนวคิดในการวิจารณ์ของตน ว่าเพราะเหตุใดจึงวิจารณ์เช่นนั้น รองลงมาได้แก่การให้ผู้เรียนได้เห็นหรือรับรู้งานศิลปะหลาย ๆ รูปแบบ วิธีการหลาย ๆ วิธี เพื่อให้เกิดการรับรู้ที่หลากหลายซึ่งทั้งสองกิจกรรมนี้ตรงกับหลักสำคัญในทฤษฎีศิลปวิจารณ์ของ มิทเลอร์ (Mittler, 1983 : 21) ที่เน้นให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การรับรู้ทางศิลปะที่หลากหลายก่อน จากนั้นจึงเข้าสู่การพิจารณาตัดสินคุณค่าของผลงานและให้ผู้เรียนหาเหตุผลประกอบการพิจารณาว่าผลงานศิลปะชิ้นนั้นดีไม่ดีเพราะเหตุใด สำหรับทฤษฎีของมิทเลอร์ (1994) ผู้วิจัยพบว่า มีนักวิชาการในประเทศนำไปประยุกต์ใช้หลายท่านเช่น สุชาติ สุทธิ (2535) ทวีเกียรติ ไชยงยศ(2538) และสุชาติ เกาทอง(2537) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของไพฑูรย์ พูลสุข (2539) ที่ทำการศึกษาทฤษฎีการวิจารณ์ของมิทเลอร์ และพบว่าทฤษฎีการวิจารณ์ของมิทเลอร์สามารถนำไปใช้ในการสอนระดับอุดมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นดำเนินการสอนด้านกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้สอนนำมาใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์น้อยที่สุดคือการสอนโดยใช้อินเทอร์เน็ต โดยวิธีการสอนศิลปวิจารณ์โดยการใช้อินเทอร์เน็ตยังมีอยู่น้อยมากสำหรับการสอนในชั้นเรียน โดยมากจะเป็นการใช้ในลักษณะที่ผู้สอนแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้านอกห้องเรียนเสียมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจารณ์ผลงานทัศนศิลป์ของอาจารย์และนักศึกษาชั้นปีสุดท้ายในหลักสูตรศิลปะของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของธีรพงษ์ พิศาลบุรณะที่พบว่าอาจารย์ผู้สอนมีการให้นักศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการวิจารณ์ศิลปะ จากการใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่าร้อยละ 60 (ธีรพงษ์ พิศาลบุรณะ, 2544 : 160) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการนำอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการศึกษาเป็นสิ่งที่ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์เห็นคุณค่า แต่อาจจะยังไม่พร้อมหรือไม่เหมาะสำหรับการนำมาใช้ในชั่วโมงเรียนในรายวิชานี้

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในขั้นดำเนินการสอนด้านกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นผู้สอนได้ให้ความสำคัญกับการชี้แจงลักษณะรายวิชาแก่ผู้เรียนก่อนเริ่มทำการสอน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้สอนให้ความสำคัญกับการวางแผนการสอนล่วงหน้ามาก ด้านวิธีสอนที่ผู้สอนใช้มากที่สุดในการสอนคือการสอนแบบอภิปรายเพราะวิชาศิลปวิจารณ์เป็นวิชาที่เน้นทักษะการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และการแสดงความคิดเห็น ซึ่งการสอนแบบอภิปรายผู้เรียนทุกคนจะมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ดังนั้นวิธีการสอนแบบอภิปรายจึงเป็นวิธีการสอนที่มีความเหมาะสมมากที่สุดวิธีหนึ่ง กิจกรรมศิลปวิจารณ์ที่ผู้สอนใช้มากที่สุดคือ การให้ผู้เรียนหาเหตุผลสนับสนุนแนวคิดในการวิจารณ์ของตนว่าเหตุใดจึงวิจารณ์เช่นนั้น ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความหมายของศิลปวิจารณ์เป็นอย่างดี เพราะการวิจารณ์ศิลปะในระบบการศึกษา

ควรจะเน้นการแสดงความคิดเห็นต่องานศิลปะอย่างมีเหตุผล เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไป
 อย่างเป็นวิชาการ มีความน่าเชื่อถือ และสามารถตรวจสอบได้

5. ขั้นตอนการสอน ด้านสื่อการสอน

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในขั้นตอนการสอน ด้านสื่อการสอนพบว่าผู้สอนมี
 ความคิดเห็นในขั้นตอนการสอน ด้านสื่อการสอนในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า
 ผู้สอนมีความคิดเห็นในการใช้สื่อประเภทตำราและเอกสารในระดับมากที่สุด เนื่องจากหลักสูตร
 วิชาศิลปะวิจารณ์ในหลายสถาบันเน้นในการศึกษาเนื้อหาและโครงสร้างของบทวิจารณ์ บทความ
 และข้อเขียนเกี่ยวกับศิลปะ เช่น หลักสูตรสาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ คณะ
 จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2530) หรือหลักสูตรสาขาวิชา
 จิตรกรรม ประติมากรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2536) เป็นต้น การศึกษา
 จากตำรา หนังสือ หรือบทวิจารณ์ถือว่าเป็นสื่อที่ดี เนื่องจากโดยธรรมชาติของรายวิชาศิลปะวิจารณ์
 เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทฤษฎี ซึ่งหนังสือ ตำราและเอกสารจะสามารถให้ข้อมูลเหล่านี้ได้
 ดีกว่าสื่อประเภทอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับที่ดำรง วงศ์อุปราชและถนอม ช่างักดีได้กล่าวไว้ว่า
 การศึกษาจากหนังสือ หรือบทวิจารณ์จะช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาโครงสร้าง แนวคิดใหม่ๆ และได้รับรู้
 ถึงตัวอย่างทั้งที่ดีและไม่ดีของการวิจารณ์ (ถนอม ช่างักดี, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2545, ดำรง
 วงศ์อุปราช, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) สอดคล้องกับที่กรมวิชาการได้กล่าวไว้ในระบบ
 การศึกษาศิลปะ บทความทางศิลปะฉบับว่ามีประโยชน์อย่างมากสำหรับนักเรียน นักศึกษาและครู
 เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความรู้ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียน นอกเหนือไปจากการเรียนการสอนตาม
 หลักสูตร และยังช่วยให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์กว้างขวางทันต่อเหตุการณ์ (วิชาการ, กรม, 2532 : 71)
 ข้อดีของสื่อประเภทตำราและเอกสารอีกประการหนึ่งคือความสะดวกและประหยัดซึ่งสอดคล้อง
 กับที่วิภา อุตมฉันทน์ได้กล่าวไว้ถึงข้อดีของสื่อประเภทตำราและเอกสารว่าสามารถประยุกต์ใช้ได้
 หลายรูปแบบและผลิตได้อย่างรวดเร็ว (วิภา อุตมฉันทน์, 2544 : 7) สื่อที่ผู้สอนนิยมนำมาใช้
 รองลงมาคือผลงานจริง โดยผลงานจริงที่นำมาใช้น่าจะเป็นผลงานของนักศึกษาหรือของตัวผู้สอน
 เองเนื่องจากในภาคการเรียนการสอนย่อมต้องเรียนวิชาปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย ดังนั้นสื่อที่มีความ
 เหมาะสมคงหนีไม่พ้นผลงานศิลปะจริงซึ่งสอดคล้องกับที่วุฒิ วัฒนสินได้กล่าวไว้ว่า ของจริงถือ
 เป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่ดีที่สุด หากเป็นไปได้ในการสอนศิลปะทุกจุดประสงค์ ถ้าต้องการให้
 นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ ควรจัดให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับของจริง (วุฒิ วัฒนสิน, 2541 : 144)
 ประเภทของสื่อที่อาจารย์ผู้สอนนำมาใช้ประกอบการสอนน้อยที่สุดคือสื่อประเภท คอมพิวเตอร์
 และมัลติมีเดีย ซึ่งจัดเป็นสื่อประเภทวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีในขั้นสูง มีความสะดวกและ
 ทันสมัยเป็นอย่างมาก แต่อาจไม่เหมาะสำหรับการนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ เนื่องจาก

ปัญหาด้านข้อจำกัดของสถาบันการศึกษา ความพร้อมของผู้สอน และความพร้อมของผู้เรียน ดังนั้นการพิจารณาคัดเลือกสื่อที่จะนำมาใช้ควรดูที่ความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและสภาพการเรียนการสอน ซึ่งสื่อแต่ละชนิดก็มีข้อดีข้อเสียด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับที่กิดานันท์ มะลิทอง ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการสอนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมีผู้สอนนำไปใช้อย่างเหมาะสมและถูกวิธี ดังนั้นก่อนที่จะนำสื่อแต่ละอย่างไปใช้ ผู้สอนจึงควรที่จะได้ศึกษาถึงลักษณะและคุณสมบัติของสื่อการสอน ข้อดีและข้อจำกัดเกี่ยวเนื่องกับตัวสื่อและการใช้สื่อแต่ละอย่าง ตลอดจนใช้สื่ออย่างเหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ (กิดานันท์ มะลิทอง, 2531 : 82) ประเภทของผลงานศิลปะที่ผู้สอนนำมาใช้ในการนำเสนอสาระ ความรู้และประสบการณ์มากที่สุดคือผลงานจิตรกรรมสาเหตุอาจเป็นเพราะผลงานจิตรกรรมสามารถหาได้ง่ายและมีรูปแบบที่หลากหลายและมีองค์ประกอบทางศิลปะครบถ้วนซึ่งสอดคล้องกับที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าสื่อประเภทผลงานศิลปะที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ได้แก่ผลงานจิตรกรรมเนื่องจากตามหลักแล้วผลงานจิตรกรรมมักมีองค์ประกอบของมูลฐานทางด้านทัศนศิลป์ครบถ้วนกว่าผลงานศิลปะอื่น ๆ (กำจร สุนพงษ์ศรี, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2545) คำกล่าวของกำจร สุนพงษ์ศรี สอดคล้องกับลักษณะของงานจิตรกรรมตามที่ สุชาติ เกาทอง ได้กล่าวไว้ว่าผลงานจิตรกรรมมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ ส่วนของรูปแบบซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบกันของมูลฐานทัศนศิลป์ (เส้น สี รูปร่าง-รูปทรง ฯลฯ) ต่าง ๆ ส่วนของเนื้อหาซึ่งรวมถึงความหมาย เรื่องราวอารมณ์และความคิด และส่วนของกรรมวิธี รวมถึงเทคนิคในการสร้างและวัสดุ (สุชาติ เกาทอง, 2531 : 8-9) จากลักษณะสำคัญของงานจิตรกรรมดังกล่าวพอสรุปได้ว่าผลงานศิลปะประเภทงานจิตรกรรมเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์กับนักศึกษาผู้เริ่มเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ในเบื้องต้นเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีเนื้อหาและประเด็นในการวิเคราะห์วิจารณ์ที่หลากหลาย ผลงานศิลปะประเภทที่นิยมใช้รองลงมาคือผลงานศิลปะร่วมสมัยหรือสมัยใหม่สาเหตุเพราะผลงานศิลปะสมัยใหม่ มีความหลากหลายทางความคิด ทางรูปแบบ มีประเด็นให้ทำการวิเคราะห์วิจารณ์ศึกษามากมายและมีความเป็นสากล คำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่วิรุณ ตั้งเจริญ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะสมัยใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคมในหลายด้าน เช่น ด้านการเมืองและสังคม ด้านปัญญาและความคิด ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านประสบการณ์ และด้านวัสดุ อุปกรณ์ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2534 : 144) ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับวิชาศิลปวิจารณ์เพื่อที่ผู้เรียนจะได้รับมุมมองที่หลากหลาย

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแม้สื่อการสอนจะมีอยู่มากมายหลายชนิด แต่ที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์เพียงบางชนิดเท่านั้น สื่อประเภทตำราและเอกสาร เหมาะเป็นอย่างยิ่งสำหรับการนำมาใช้ในรายวิชานี้เนื่องจากมีความสะดวก และ

ง่ายสำหรับการจัดหา โดยธรรมชาติของวิชาศิลปวิจารณ์เป็นวิชาที่เกี่ยวกับเนื้อหาทฤษฎีค่อนข้างมากดังนั้นสื่อที่ให้ความรู้ได้ดีและเหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันที่สุด ก็คงหนีไม่พ้นสื่อประเภทตำราและเอกสาร นอกจากนี้ในหลายหลักสูตรยังระบุอย่างชัดเจนให้ตำราและเอกสารเป็นแหล่งความรู้สำหรับการศึกษาในรายวิชาศิลปวิจารณ์ด้วย ประเภทของผลงานศิลปะที่ผู้สอนมีความเห็นมากที่สุดคือผลงานจิตรกรรม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเหตุที่ผู้สอนนำผลงานจิตรกรรมมาใช้ในการเรียนการสอนมากที่สุด คงเป็นเพราะผู้เรียนมีความคุ้นเคย จัดหาได้ง่าย มีปริมาณมากหากเทียบกับผลงานประเภทอื่น นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติทางองค์ประกอบศิลป์ครบถ้วนซึ่งผลงานศิลปะประเภทอื่นก็มีแต่อาจไม่มากเท่านี้ ด้วยคุณลักษณะดังกล่าวทำให้ผลงานจิตรกรรมมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งสำหรับการนำมาให้ผู้เรียนซึ่งเป็นมือใหม่ทางการวิจารณ์ นำมาใช้ในการฝึกวิจารณ์เพื่อพัฒนาขึ้นสู่การวิจารณ์ระดับสูงกับผลงานที่ซับซ้อนต่อไป นอกจากนี้สื่อประเภทจิตรกรรมแล้วผลงานศิลปะสมัยใหม่ก็นิยมนำมาใช้ในการสอนด้วยเช่นกัน เหตุที่เป็นดังนั้นก็เพราะผลงานศิลปะสมัยใหม่มีความหลากหลายทั้งทางรูปแบบ ทางความคิด และมีความเป็นสากล มีประเด็นให้วิเคราะห์วิจารณ์มากมาย ส่วนสาเหตุที่คอมพิวเตอร์และมัลติมีเดียเป็นสื่อที่ไม่ได้รับความนิยมนั้นเนื่องจากมีราคาสูง มีความซับซ้อน ซึ่งทั้งผู้สอนและผู้เรียนยังไม่มีความพร้อมทางด้านนี้

6. ชั้นประเมินผล

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในชั้นประเมินผล พบว่าอาจารย์ผู้สอนมีความคิดเห็นในชั้นประเมินผลในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้สอนมีความคิดเห็นในการประเมินที่เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านความสามารถในการนำเสนอบทวิจารณ์ในระดับมากที่สุด เนื่องจากวัตถุประสงค์ของทุกหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษา นั้นมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำเสนอบทวิจารณ์ได้ไม่ว่าจะในรูปแบบของนำเสนอในรูปแบบของการเขียนหรือการพูด ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากคำอธิบายรายวิชาในหลายหลักสูตร เช่น หลักสูตร สาขาจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2538) หลักสูตรสาขาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2534)และหลักสูตรสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น หลักสูตรเหล่านี้ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถวิจารณ์โดยการพูดหรือเขียนได้ ซึ่งการนำเสนอบทวิจารณ์เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดสำหรับวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราชซึ่งกล่าวว่าวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์คือมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำเสนอการวิจารณ์ได้ ไม่จำเป็นต้องวิจารณ์เก่งถึงขั้นเป็นนักวิจารณ์ แต่ต้องมีพื้นฐานความรู้(ดำรง วงศ์อุปราช

, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สอนนิยมการประเมินผลโดยใช้หลักอิงเกณฑ์ และอิงกลุ่มควบคู่กันไป ซึ่งการวัดผลโดยใช้ทั้งหลักอิงเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้ผลสัมฤทธิ์ของตน ตามวัตถุประสงค์รายวิชาและการวัดแบบอิงกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ความสามารถของตนเมื่อ เทียบเคียงกับเพื่อร่วมชั้นเรียนซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของอุทุมพร จามรมานว่าการวัดแบบอิง เกณฑ์ใช้เพื่อบอกสถานภาพของผู้เรียนแต่ละคนเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของสิ่งที่ทดสอบ ส่วน การวัดแบบอิงกลุ่มใช้เพื่อต้องการจะบอกผลการศึกษของผู้เรียนแต่ละคนเทียบกับกลุ่มที่สอบ ข้อสอบชุดเดียวกัน(อุทุมพร จามรมาน, มปป. 10- 11)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจะประเมินอะไร ใช้วิธีประเมินผลอย่างไรหรือ ประเมินผลในช่วงเวลาใดนั้น ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการสอนของครูผู้สอนที่ได้วางไว้ แต่ใน ขณะเดียวกันควรพิจารณาตัวผู้เรียนประกอบด้วย

ข้อเสนอแนะของอาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์

อาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์มีความคิดเห็นว่าการเตรียมการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ ควรดำเนินการโดยใช้ทฤษฎีต่างๆเป็นแนวทาง เนื่องจากทฤษฎีหลายทฤษฎีอาจช่วยในการกำหนด เนื้อหาและกิจกรรมใหม่ๆนอกเหนือจากหลักสูตร เช่นทฤษฎีการวิจารณ์ผลงานศิลปะของ มิทเลอร์ (1994)ที่เน้นการวิจารณ์ผลงานศิลปะควบคู่ไปกับการพิจารณาเนื้อหาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือทฤษฎีของไฟน์สไตน์(1982)ที่เน้นการตีความผลงานศิลปะด้วยการใช้ภาษาเชิง อุปมาอุปไมย ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ผู้วิจารณ์เข้าใจผลงานศิลปะได้อย่างลึกซึ้งและเป็นเรื่องง่ายขึ้น การเตรียมการสอนจำเป็นจะต้องอาศัยตัวหลักสูตรเป็นหลัก ทว่าอาจารย์ผู้สอนบางคนมีความเห็น ว่าหลักสูตรวิชาศิลปวิจารณ์บางหลักสูตรเขียนขึ้นมานานและไม่มีความทันสมัย ดังนั้นผู้สอนควร ประยุกต์การสอนและเนื้อหาในการสอนโดยพิจารณาจากตัวผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยเป็น อย่างยิ่งเนื่องจากโลกและสังคมทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วงานศิลปะก็ไม่ได้เกี่ยวพันแต่ เฉพาะศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว เหมือนดังที่เขียนไว้ในหลักสูตรอีกต่อไปแต่ยังเกี่ยวพันถึงเนื้อหา ด้านอื่น ๆ ที่เป็นบริบทของศิลปะในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ ถนอม ซากักดี ได้กล่าวว่าการสอน วิชาศิลปวิจารณ์ไม่ได้พูดคุยแต่เรื่องสุนทรียเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ จิตวิทยา ฯลฯ เพราะงานศิลปะจะเกิดขึ้นได้ไม่ใช่แค่เพียงแนวคิดของศิลปินล้วนๆ แต่เกิดขึ้นโดยอาศัยองค์ประกอบเหล่านี้ด้วย (ถนอม ซากักดี, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2545) และสุ ชาติ เกาทอง ได้กล่าวไว้ในประเด็นที่คล้ายกันว่าการวิจารณ์ศิลปะจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจารณ์ จะต้องมีความรู้ทางด้านจิตวิทยา ปรัชญา และสังคม (สุชาติ เกาทอง, 2537 : 54) ด้านกิจกรรม การเรียนการสอนอาจารย์ผู้สอนมีความเห็นว่ากิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการ สอนวิชาศิลปวิจารณ์คือการให้นักศึกษาเป็นผู้กำหนดกิจกรรมและเป็นศูนย์กลางทางการเรียน โดย

การค้นคว้าข้อมูลเพื่อนำมาถกเถียงหรืออภิปราย ซึ่งการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และกระตือรือร้นในการเรียนรู้ สื่อที่ใช้ในการสอนนอกเหนือจากสื่อประเภททัศนศิลป์แล้ว สื่อประเภท วรรณกรรม ศิลปะการแสดง และภาพยนตร์ก็สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนรายวิชานี้ได้ นอกจากนี้การเที่ยวชมสถานที่จริง(หอศิลป์) และการให้ผู้เรียนค้นคว้าหาข้อมูลจากเว็บไซต์จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เพราะข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่ทันสมัยและน่าสนใจสอดคล้องกับที่ วุฒิ วัฒนสิน ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ครูศิลปะควรให้ความสนใจถึงความก้าวหน้าในการสื่อสารและเทคโนโลยีมากขึ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีเวลาในการดู ฟัง พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อข่าวสารที่เป็นประเด็นใหม่ ๆ และทันสมัยทั้งนี้เพื่อผู้เรียนจะได้มีความสามารถในการเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ ให้เข้ากับศาสตร์ทางศิลปะ ครูศิลปะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนทางด้านความทันสมัยในการศึกษาค้นคว้า โดยแสดงให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้อยู่แต่ในห้องเรียนเท่านั้น ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าความรู้และข่าวสารจากทั่วโลกได้หลายทางโดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย เช่น อินเทอร์เน็ตเพราะข้อมูลที่ได้จะทำให้กิจกรรมศิลปวิจารณ์ทันสมัยและชวนติดตามมากขึ้น(วุฒิ วัฒนสิน, 2541 : 424) ด้านการประเมินผลผู้สอนนิยมประเมินผลด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา ทักษะการถ่ายทอด การเชื่อมโยงความรู้ ซึ่งหลักการประเมินผลดังกล่าวตรงกับเนื้อหาหลักสูตรวิชาศิลปวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาเกือบทุกหลักสูตร

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าขอบข่ายของศิลปวิจารณ์ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเร็ว เกินกว่าหลักสูตรวิชาศิลปวิจารณ์ที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษาต่างๆจะตามทัน ทฤษฎีการวิจารณ์ใหม่ๆถูกสร้างขึ้นมาแทนที่ของเดิมอยู่เสมอ ดังนั้นผู้สอนและผู้เรียนจึงควรแสวงหาความรู้ใหม่ๆนอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน เพราะการศึกษาในห้องเรียนอย่างเดียวไม่เพียงพอแก่การทำความเข้าใจกับผลงานศิลปะในปัจจุบัน

ความคิดเห็นจากผู้เรียนในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

1. ด้านก่อนทำการสอน

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในด้านก่อนทำการสอนจากผู้เรียน พบว่าผู้เรียนมีความคิดเห็นในด้านก่อนทำการสอน โดยรวมแล้วอยู่ในระดับมาก ผู้เรียนเห็นว่าผู้สอนได้ชี้แจงประมวลลักษณะรายวิชาในเรื่องของเนื้อหาวิชามากที่สุด และผู้สอนได้ชี้แจงประมวลลักษณะรายวิชาในข้ออื่นๆซึ่งได้แก่ จุดมุ่งหมาย วิธีสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ และการประเมินผลมากเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้สอนมีการวางแผนการสอนมาก่อนทำการสอน ซึ่งการวางแผนการสอนนั้นจะ

ช่วยให้การเรียนการสอนในรายวิชานั้นๆมีคุณภาพมากขึ้น คำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ได้กล่าวไว้ว่าในการสอนหากมีการวางแผนการสอนล่วงหน้าอย่างดี โดยเฉพาะมีผลงานเป็นเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น กำหนดการสอน แผนการสอน ก็จะช่วยให้นักเรียนดีขึ้นและมีความมั่นใจในการสอนมากขึ้น เพราะการวางแผนเตรียมการสอนล่วงหน้าจะช่วยให้นักเรียนมีเวลาและโอกาสคิดถึงจุดประสงค์ของบทเรียน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อต่างๆที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเร็วขึ้น มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ตรงกับจุดประสงค์ รวมทั้งยังช่วยให้นักเรียนสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน เพราะครูสามารถทราบจากแผนการสอนว่าผู้เรียนได้เรียนอะไรไปแล้วบ้างและจะสอนอะไรต่อไป รวมทั้งปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆในการสอนครั้งต่อไป (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539 : 161)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าความคิดเห็นที่ได้จากผู้เรียนเกี่ยวกับการชี้แจงประมวลลักษณะรายวิชาก่อนสอนนั้น สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากอาจารย์ผู้สอนที่มีความเห็นของตนเองมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนการสอนในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีเพราะการเริ่มต้นของการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นอยู่ที่การวางแผนเป็นสิ่งสำคัญ

2. ด้านเกี่ยวกับวิธีสอน

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในด้านเกี่ยวกับวิธีสอนจากผู้เรียน พบว่าผู้ความคิดเห็นในด้านเกี่ยวกับวิธีสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้เรียนเห็นว่าผู้สอนสอนเนื้อหาครอบคลุมตามหลักสูตรที่กำหนดไว้มากที่สุด การที่ผู้สอนสอนเนื้อหาครอบคลุมตามหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นเรื่องที่ถูกต้องเพราะหลักสูตรนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญสำหรับผู้สอน เนื่องจากจะเป็นตัวกำหนดขอบเขตของการเรียนการสอนรายวิชานั้นและมีส่วนสำคัญที่จะนำการสอนในรายวิชานั้นให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ซึ่งสอดคล้องกับที่ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ได้กล่าวไว้ว่าหลักสูตรเปรียบเสมือนแบบแปลนของการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรบอกได้ว่าวัตถุประสงค์ที่ต้องการมีอะไรบ้าง จะใช้อะไรเป็นสื่อการสอน ใช้วิธีการฝึกอย่างไร จะจัดเตรียมอะไรบ้างที่จะช่วยในด้านการเรียนการสอน หลักสูตรจึงมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ของการศึกษาที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามต้องการ(ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 1993 : 55) นอกจากนี้อุบล ตูจันดาได้กล่าวว่าหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอน ความสำเร็จของการศึกษา ย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรเป็นสำคัญ เพราะหลักสูตรจะเป็นข้อกำหนดว่า ผู้เรียนจะเรียนอะไรและเพื่ออะไร ผู้ที่จะสอนได้ดีจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจหลักสูตรเป็นอย่างดีด้วย(อุบล ตูจันดา, 2532 : 31) ด้านเกี่ยวกับวิธีสอนที่ผู้สอนปฏิบัติน้อยที่สุดตามความคิดเห็นของผู้เรียนคือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน อาจเป็นเพราะในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์มักใช้วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง เพราะจะทำให้สอนได้รวดเร็ว และเหมาะสำหรับสอน

ผู้เรียนจำนวนมากที่สอดคล้องกับที่สุพิน บุญชูวงศ์(2530 : 44-46)ได้กล่าวถึงการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางไว้ว่า เป็นวิธีที่ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ เช่นกำหนดจุดมุ่งหมาย ควบคุมเนื้อหา จัดกิจกรรม และวัดผล เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้ผู้เรียนเห็นภาพของการเรียนการสอนในรายวิชานี้ และสามารถขอปรับเปลี่ยนได้บ้างตามความเหมาะสม ซึ่งจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่อุทุมพร จามรมานได้กล่าวไว้ว่า ก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอนผู้เรียนและผู้สอนควรเริ่มหันมาปรึกษากันว่า ควรจะมีกิจกรรมการเรียนการสอนอะไรบ้าง จึงจะช่วยให้บรรลุยังเป้าประสงค์ของหลักสูตร นั่นคือ ทุกคนต้องพิจารณาหลักสูตรว่า ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุผลอะไร การตกลงระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในต้นเทอมนี้ เป็นการวางแผนร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนมองเห็นว่า วิชานี้จะมีการเรียนการสอนอย่างไร ผู้เรียนมีสิทธิ์ปรับและเปลี่ยนแปลงรายการ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การตกลง(อุทุมพร จามรมาน, มปป. 29 – 30)และสุพิน บุญชูวงศ์ได้กล่าวถึงลักษณะการสอนที่ดีว่าการสอนที่ดีนั้นควรมีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตลอดจนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนงานร่วมกับครู(สุพิน บุญชูวงศ์, 2530 : 11) จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าวิธีสอนแบบเน้นบทบาทที่ครูเป็นศูนย์กลางในการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่น่าจะเป็นเพียงวิธีเดียวที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ หากเป็นไปได้น่าจะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะจุดประสงค์รายวิชาตามหลักสูตรที่มักจะเน้นให้ผู้เรียน มีความสามารถในการแสดงออกทางความคิดเห็นอย่างมีหลักเกณฑ์อยู่แล้ว ซึ่งหากเริ่มปฏิบัติกิจกรรมนี้ตั้งแต่ขั้นวางแผนโดยให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่ดี

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่านอกจากการสอนจะต้องดำเนินไปโดยสอดคล้องกับหลักสูตร และแผนการสอนตามที่ครูวางไว้แล้ว ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนด้วย เพราะการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในลักษณะรายวิชามากขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนก็จะสมัครใจเรียนในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองมากกว่าจะเรียนในสิ่งที่ครูเป็นผู้กำหนดดังที่เคยเป็นมา ซึ่งจะทำให้ประสิทธิผลของการเรียนการสอนในรายวิชานี้สูงขึ้น

3. ด้านเกี่ยวกับเนื้อหา

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในด้านเกี่ยวกับเนื้อหา จากผู้เรียนพบว่าผู้เรียนมีความคิดเห็นในด้านเกี่ยวกับเนื้อหาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อาจารย์

ผู้สอนสอนเนื้อหาวิชาโดยเน้นหลักและทฤษฎีการวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปกรรมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นที่ได้จากอาจารย์ผู้สอนศิลปวิจารณ์ สาเหตุที่ต้องเน้นหลักและทฤษฎีในการวิเคราะห์วิจารณ์เนื่องจากเนื้อหาทางด้านหลักและทฤษฎีเป็นหลักการสำคัญในเนื้อหา คำอธิบายรายวิชาในหลายหลักสูตรของวิชาศิลปวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาเช่น หลักสูตรสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2538) หลักสูตรสาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น(2536) และหลักสูตรสาขาวิชาจิตรกรรม ภาพพิมพ์ เซรามิกส์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา(2541) เป็นต้น นอกจากนี้หากเราวิจารณ์โดยปราศจากหลักหรือทฤษฎีแล้วการวิจารณ์นั้นอาจถูกโจมตีว่ามีความอคติ ลำเอียงหรือไม่น่าเชื่อถือซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการที่ได้กล่าวไว้ว่า การวิจารณ์ศิลปะเกี่ยวข้องกับหลักการและทฤษฎี ถ้าการวิจารณ์ศิลปะไม่มีหลักและทฤษฎีหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนแล้ว บทวิจารณ์ที่น่าเสนอออกมา ก็จะกลายเป็นสิ่งเพ้อเจ้อไปได้เพราะตั้งอยู่บนพื้นฐานส่วนตัวของนักวิจารณ์เกินไป (กรมวิชาการ, 2532 : 67)ซึ่งพิชญ์ สุภนิมิตรยังกล่าวสนับสนุนไว้ด้วยว่าความเป็นกลางของนักวิจารณ์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อนักวิจารณ์ศิลปะได้วิจารณ์ไปตามทฤษฎี กฎเกณฑ์ และความเชื่อที่ตนเองยึดถือ นักวิจารณ์คนใดที่พยายามจะวิจารณ์ผลงานศิลปะที่แตกต่างจากปรัชญาศิลปะของตนเองก็ย่อมจะขาดความลึกซึ้ง ขาดความเป็นกลาง และอาจอยู่ในลักษณะที่บิดเบือนความจริงในที่สุด(พิชญ์ สุภนิมิตร, 2525 : 92) นอกจากนี้สน สีมাত্রังยังได้กล่าวไว้ว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการวิจารณ์ศิลปะคือเกณฑ์การวิจารณ์ศิลปะ เกณฑ์ในที่นี้หมายถึงบรรทัดฐานแห่งวิธีการศึกษาที่กำหนดขึ้นไว้ จะช่วยให้การศึกษามีลำดับขั้นตอน สะดวกง่ายและรัดกุม คำตอบที่ได้จะน่าเชื่อถือ(สน สีมাত্রัง, 2527 : 96) เนื้อหาที่ผู้สอนเน้นใช้ในการสอนน้อยที่สุดในความเห็นของผู้เรียนคือเนื้อหาในเรื่องขอบเขตและจริยธรรมการวิจารณ์ ซึ่งสาเหตุอาจเป็นเพราะการวิจารณ์ในสถาบันการศึกษาเป็นเรื่องที่กระทำอยู่เฉพาะในห้องเรียนไม่มีการเผยแพร่ไปสู่ภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับที่พระพงษ์ กุลพิศาลได้กล่าวไว้ว่าปัจจุบันบทบาทของการวิจารณ์ที่ตนศิลปะยังคงอยู่ในวงจำกัด ซึ่งบทบาทที่เด่นชัดจะอยู่ในห้องเรียนมากกว่าในชีวิตประจำวัน(พระพงษ์ กุลพิศาล, 2544 : 103)นอกจากนี้เป้าหมายของการเรียนการสอนในรายวิชาศิลปวิจารณ์ก็ไม่ได้มุ่งให้ผู้เรียนออกไปเป็นนักวิจารณ์อาชีพ แต่เป้าหมายเป็นไปเพียงเพื่อพยายามให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับงานศิลปะเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าศิลปวิจารณ์ในระดับห้องเรียนเพื่อการพิจารณางานศิลปะในเบื้องต้นไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อมุ่งการวิจารณ์ไปจนถึงขั้นเป็นนักวิจารณ์ระดับอาชีพ(กำจร สุนพงษ์ศรี, สัมภาษณ์. 2545) อีกประการหนึ่งก็คือเนื้อหาของการเรียนการสอนค่อนข้างเน้นการวิจารณ์โดยอาศัยหลักและทฤษฎีดังนั้นการวิจารณ์จึงเป็นเรื่องที่มีเหตุผล มีขอบเขต ไม่ใช่การด่าทอหรือใช้ภาษาบริภาษผู้อื่นอันเป็นการล้ำขอบเขตหรือผิดจริยธรรมแต่อย่างใด

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเนื้อหาในการสอนศิลปะวิจารณ์หลักและทฤษฎีการวิจารณ์เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะจะช่วยให้การวิจารณ์ในชั้นเรียนมีความน่าเชื่อถือ ดำเนินไปอย่างเป็นวิชาการ และเป็นกร่างที่ครูผู้สอนจะตรวจสอบ ประเมินและเสนอแนะถึงข้อดีและข้อบกพร่องที่มีอยู่ในผลงานของผู้เรียน

4. ด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรม

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับความคิดเห็นในด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรม จากผู้เรียนพบว่ามีความคิดเห็นในโดยรวมอยู่ในระดับมาก วิจารณ์เป็นรายข้อพบว่า กิจกรรมที่ผู้เรียนมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดคือผู้สอนให้เห็นหรือรับรู้งานศิลปะหลายรูปแบบเพื่อให้เกิดการรับรู้ทางคุณสมบัติที่หลากหลายของผลงาน ซึ่งกิจกรรมนี้สอดคล้องกับขั้นตอนหลักที่สำคัญของทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะของ มิทเลอร์ (Mittler, 1983, 1994) ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การรับรู้ของแบบอย่างศิลปะที่กว้างขวางขึ้นเพื่อเข้าสู่ขั้นตอนการวิจารณ์ตัดสินผลงานศิลปะที่แบ่งออกเป็น 4 ขั้นได้แก่ การบรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาและมูลฐานศิลปะในผลงาน จากนั้นจึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมูลฐานและหลักการศิลปะที่ปรากฏ ตีความหมายในผลงานศิลปะนั้นและตัดสินผลงานจากเกณฑ์พร้อมหาเหตุผลสนับสนุนแนวคิดในการวิจารณ์ของตน สำหรับทฤษฎีการวิจารณ์ของ ยีน เอ มิทเลอร์ เคยมีผู้ทำการศึกษาไว้โดย ไพฑูรย์ พูลสุข (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง ผลการสอนศิลปะวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศิลปะวิจารณ์ ของนิสิตสาขาศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่าการสอนศิลปะวิจารณ์ตามแนวทฤษฎีของ ยีน เอ มิทเลอร์ ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจด้านศิลปะวิจารณ์มากกว่าเดิม ด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมการวิจารณ์ศิลปะรองลงมาได้แก่ การให้ผู้เรียนบรรยายถึงมูลฐานศิลปะที่ปรากฏในผลงานรวมถึงเทคนิคการสร้างงาน ซึ่งเป็นหลักการวิจารณ์ในบรรยาย ซึ่งขั้นบรรยายเป็นขั้นที่สำคัญเพราะเป็นขั้นแรกในการวิจารณ์งานศิลปะ นอกเหนือจากขั้นบรรยายแล้วขั้นวิเคราะห์ขั้นตีความ และขั้นประเมิน ผู้เรียนก็มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเช่นกัน เพียงแต่ว่าในขั้นประเมินหรือตัดสินผลงานนั้น ผู้เรียนเห็นด้วยกับการประเมินโดยใช้เกณฑ์ในการประเมินมากกว่าการประเมินโดยนำผลงานไปเปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่นๆ หรือผลงานทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ซึ่งเป็นขั้นประเมินผลตามทฤษฎีของเฟลด์แมน (1967) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมการวิจารณ์ศิลปะที่ผู้เรียนมีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ การแจกเอกสารประกอบทุกหัวข้อการสอนจัดเป็นความคิดเห็นในระดับปานกลาง สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะการขาดแคลนแหล่งข้อมูลที่ใช้สำหรับค้นคว้าในเนื้อหาทางด้านศิลปะวิจารณ์ซึ่งคำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่สุชาติ เกาทองได้กล่าวไว้ว่าสื่อประเภทตำราและเอกสารซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการวิจารณ์ศิลปะเช่น

ทฤษฎีหรือตำราทางวิชาการควรได้รับการส่งเสริม ปัจจุบันเราขาดตำราเฉพาะทางด้านนี้อยู่เป็นจำนวนมาก(สุชาติ เถาทอง, 2537 : 186)ซึ่งกรมวิชาการได้กล่าวไว้ตรงกันว่าปัญหาของการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์คือการขาดแคลนเอกสารค้นคว้าซึ่งเป็นภาษาไทย ส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยตำราจากต่างประเทศซึ่งก็มีอยู่ไม่มากนัก(กรมวิชาการ, 2532 : มปล.) ปัญหาด้านการขาดแคลนตำราและเอกสารไม่ใช่ปัญหาใหม่แต่อย่างใด ซึ่งพระพงษ์ กุลพิศาลได้แสดงทรรศนะไว้กว่า 10 ปีมาแล้วว่าสาเหตุที่การวิจารณ์ยังอยู่ในวงจำกัดนั้นประการหนึ่งมีสาเหตุมาจากบทวิจารณ์ที่เผยแพร่กันไม่ใช่บทวิจารณ์ศิลปะ(Art Criticism) แต่เป็นการเขียนอธิบายคุณค่าของศิลปะโดยทั่วไปเสียมากกว่า ไม่ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับงานชิ้นหนึ่งชิ้นใดโดยเฉพาะ(พระพงษ์ กุลพิศาล, 2532 : 92) ซึ่งสอดคล้องกับดำรง วงศ์อุปราชที่กล่าวว่าตัวอย่างของตำรา หรือบทวิจารณ์ดีๆ สำหรับนำมาใช้เป็นตัวอย่างแก่นักศึกษาในวิชาศิลปวิจารณ์หายาก(ดำรง วงศ์อุปราช, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสื่อประเภทตำราหรือเอกสารไม่ใช่ไม่มีอยู่เลย แต่มีอยู่น้อยและที่มีอยู่ก็อาจไม่มีคุณภาพหรือไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียนดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากหากจะนำมาใช้นำเสนอในทุกหัวข้อการสอนแม้จุดมุ่งหมายของวิชาศิลปวิจารณ์ในหลายหลักสูตรจะเน้นการศึกษาจากเอกสารซึ่งเป็นบทวิจารณ์ ก็ตาม

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้งานศิลปะหลายๆ รูปแบบเพื่อให้เกิดการรับรู้ทางคุณสมบัติที่หลากหลายของผลงาน เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับนักศึกษาที่เรียนในวิชาศิลปวิจารณ์ เพราะนักศึกษาเหล่านี้ไม่ใช่นักวิจารณ์อาชีพ ประสบการณ์ด้านการรับรู้จึงอาจจะยังน้อยอยู่หรือไม่พอเพียงแก่การนำไปใช้เพื่อการวิเคราะห์ตีความ หรือประเมินงานศิลปะ การให้เขาเห็นมากขึ้นจะทำให้เขามีความรู้ลึกซึ้งขึ้นและกว้างขึ้นจะเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการวิจารณ์ได้ดี

5. ด้านการใช้วิธีสอน

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นในด้านการใช้วิธีสอนจากผู้เรียนพบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นในด้านการใช้วิธีสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้เรียนเห็นว่าผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบบรรยายมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลที่ได้รับจากผู้สอนซึ่งผู้สอนเห็นว่าวิธีสอนที่ผู้สอนเองใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์มากที่สุดคือการสอนแบบให้อภิปรายและแบบฝึกปฏิบัติการวิจารณ์ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการสอนศิลปวิจารณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิจารณ์ได้นั้น ควรเลือกใช้วิธีสอนที่เน้นบทบาทการแสดงความคิดเห็นของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับที่ถนอม ชากักดีให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนศิลปวิจารณ์ว่าวิธีที่น่าจะนำมาใช้สอนศิลปวิจารณ์คือ การสัมมนา อภิปราย หรือฝึกการเขียนเพราะจะทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกในการวิจารณ์ได้(ถนอม ชากักดี, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2545)และดำรง วงศ์อุปราชได้กล่าวไว้คล้ายกัน

ว่าวิธีสอนที่เหมาะสมจะนำมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์คือการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการกำหนดหัวข้ออภิปรายและดำเนินการอภิปราย แสดงความคิดเห็น เป็นต้น (ดำรง วงศ์อุปราษ, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545) จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสอนโดยเน้นการบรรยายอาจไม่เหมาะสมเสียทีเดียวสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ เนื่องจากวิชานี้เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ทฤษฎีและหลักเกณฑ์ต่างๆมากมาย น่าจะให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงออก เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายอันจะนำไปสู่ความล้มเหลวในการสอน คำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่ทิสนา แชมณีได้กล่าวถึงข้อจำกัดของการสอนโดยวิธีบรรยายไว้ว่า นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนน้อย ทำให้หมดความสนใจ เกิดความเบื่อหน่ายและไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง(ทิสนา แชมณี, 2543 : 15) ดังนั้นในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ควรพิจารณาวิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับที่สุพิน บุญชูวงศ์ได้กล่าวไว้ว่าวิธีสอนที่ครูผู้สอนจะนำมาใช้ ต้องพิจารณาให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน ต้องพิจารณาลักษณะวิชา เนื้อหาวิชา และเลือกวิธีสอนให้เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด(สุพิน บุญชูวงศ์, 2530 : 71)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวิธีสอนที่จะสามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในรายวิชาศิลปวิจารณ์ คือให้ผู้เรียนสามารถวิจารณ์ได้นั้นควรใช้วิธีสอนที่เน้นบทบาทที่ตัวผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น แม้วิชาศิลปวิจารณ์จะเน้นความรู้ในเนื้อหาทฤษฎีค่อนข้างมาก แต่ก็มีวิธีสอนบางวิธีที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะได้มีบทบาทในการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ซึ่งผู้สอนอาจแทรกเนื้อหาลงไปในระหว่างการสนทนา

6. ด้านการใช้สื่อประกอบการสอน

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นในด้านการใช้สื่อประกอบการสอน พบว่าผู้เรียนมีความคิดเห็นด้านการใช้สื่อประกอบการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้สอนนำผลงานศิลปะประเภทจิตรกรรมมาใช้ในการนำเสนอสาระ ความรู้แก่ผู้เรียนมากที่สุดสาเหตุเนื่องจากสื่อประเภทผลงานจิตรกรรมเป็นสื่อที่หาได้ง่ายและแพร่หลายที่สุดในบรรดาประเภทของผลงานศิลปะทั้งหมด และผลงานจิตรกรรมยังมีมูลฐานทางทัศนศิลป์ครบถ้วนที่สุดหากเปรียบเทียบกับผลงานศิลปะประเภทอื่นซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กำจร สุนพงษ์ศรีซึ่งได้กล่าวไว้ว่าสื่อที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ที่สุดคือผลงานจิตรกรรมเนื่องจากมีรูปแบบหลากหลาย และมีองค์ประกอบทางศิลปะมากกว่างานประเภทอื่น(กำจร สุนพงษ์ศรี, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2545) สื่อประเภทที่ผู้เรียนมีระดับความคิดเห็นรองลงมาได้แก่สื่อประเภทงานศิลปะร่วมสมัยหรือสมัยใหม่ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากผู้สอนที่มีความคิดเห็นว่าการสอนวิชาศิลปวิจารณ์มีการนำสื่อประเภทศิลปะร่วมสมัยมาใช้

ในระดับมากเนื่องจากศิลปะในยุคโบราณมีแนวคิดเกี่ยวกับคตินิยม ความเชื่อความศรัทธาแฝงอยู่ จึงเป็นเรื่องยาก และอาจไม่เข้ากับขั้นตอนในการวิจารณ์ซึ่งคำกล่าวนี้อาจสอดคล้องกับมะลิฉัตร เอื้ออานันท์ที่กล่าวไว้ว่าการวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะนั้นนักวิจารณ์บางคนในสาขาศิลปะกล่าวว่านิยม ทำกับศิลปะสมัยใหม่หรือศิลปะร่วมสมัย มากกว่าศิลปะในยุคโบราณ เนื่องจากศิลปะในยุค โบราณส่วนใหญ่มิได้เข้าประเด็นกับขั้นตอนในการวิจารณ์ แต่ถ้าในกรณีที่ผลงานศิลปะยุคเก่า นั้นมีประเด็นสอดคล้องกับความเข้าใจในปัจจุบัน จึงจะสามารถนำมาวิพากษ์วิจารณ์ได้(มะลิฉัตร เอื้อ อานันท์, 2541 : 8) นอกจากนี้ประเภทของสื่อที่ใช้แล้วชนิดของสื่อการสอนที่ผู้สอนนิยมนำมาใช้มากที่สุดคือตำราและเอกสารและสไลด์ประกอบคำบรรยาย สาเหตุที่มีการนำสื่อประเภทตำราและ เอกสารมาใช้มากสาเหตุอาจเนื่องมาจากข้อกำหนดในคำอธิบายรายวิชาในหลายหลักสูตรที่เน้น ให้ผู้เรียนทำการศึกษา วิเคราะห์โครงสร้างของบทวิจารณ์จากนักวิจารณ์อาชีพ เช่นหลักสูตร สาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร(2530) หรือหลักสูตรสาขาวิชา จิตรกรรม ประติมากรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น(2536) เป็นต้น ส่วนสาเหตุที่สื่อประเภทสไลด์ ได้รับความนิยมเนื่องจากมีความสะดวก สามารถเคลื่อนย้ายได้ง่าย และคุณภาพของภาพที่ นำเสนอดี ซึ่งสอดคล้องกับวุฒิ วัฒนศิลป์(2541 : 147)กล่าวไว้ว่าเครื่องฉายสไลด์มีประโยชน์ต่อ การสอนศิลปะอย่างมาก เพราะภาพที่นำเสนอชัดเจนและเหมือนความจริงที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด เหมาะสมต่อการสอนศิลปะในทุกๆรายวิชา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การนำเสนอผลงานด้วย เครื่องฉายสไลด์ จัดว่าเป็นการนำเสนอที่ชัดเจนและได้รับผลดีที่สุดวิธีการหนึ่งเช่นเดียวกับที่วิรุณ ตั้งเจริญ(2539 : 169)ได้กล่าวถึงสไลด์ว่ามีประโยชน์มากกับการสอนทัศนศิลป์ศึกษา เช่น การฉาย ภาพให้นักเรียนวิพากษ์วิจารณ์ สื่อประกอบการสอนที่ผู้สอนนิยมนำมาใช้ประกอบการสอนน้อย ที่สุดตามความคิดเห็นของผู้เรียนคืออินเทอร์เน็ต โดยมีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์น้อย ทั้งที่จริง แล้วสื่อประเภทอินเทอร์เน็ตเป็นตัวแทนของการสื่อสารในยุคนี้ได้เป็นอย่างดีเพราะสามารถทั้งรับ และส่งภาพ เสียงและข้อมูลจากทั่วโลกได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ทั้งสะดวกและประหยัด และยัง สามารถนำมาใช้ในการศึกษาได้หลายประการ ซึ่งกิดานันท์ มลิทองได้กล่าวถึงการนำอินเทอร์เน็ต มาใช้ในการศึกษาได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การใช้ค้นคว้าหาข้อมูล การเรียนและการติดต่อสื่อสาร การศึกษาทางไกล เป็นต้น และวุฒิ วัฒนศิลป์ได้กล่าวไว้ว่าปัจจุบันสื่อประเภทอินเทอร์เน็ตมี ประโยชน์เป็นอย่างมากเพราะสามารถให้การศึกษาจากระบบสื่อสารคมนาคมที่มีให้ค้นคว้าข้อมูล จากทั่วโลกและจะทำให้กิจกรรมศิลปวิจารณ์ในโรงเรียนทันสมัยและชวนติดตามยิ่งขึ้น(วุฒิ วัฒน สิณ, 2541 : 424)ผู้วิจัยเห็นว่าแม้อินเทอร์เน็ตจะเป็นสื่อการสอนที่ทันสมัยและมีประโยชน์อย่าง มากแต่เนื่องจากมีต้นทุนสูงจึงเป็นเรื่องลำบากสำหรับการนำไปใช้สำหรับการเรียนการสอนในชั้น เรียน

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสื่อประเภทผลงานศิลปะที่ผู้สอนนิยมนำมาใช้ตามความคิดเห็นของผู้เรียนได้แก่ผลงานจิตรกรรมและผลงานประเภทศิลปะสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากผู้สอน เหตุที่ไม่นิยมนำศิลปะยุคโบราณมาใช้ อาจเป็นเพราะศิลปะยุคโบราณมีความเชื่อทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และคตินิยมแฝงอยู่ซึ่งยากแก่การทำความเข้าใจ อีกทั้งทฤษฎีทางการวิจารณ์ก็ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้พิจารณางานศิลปะในยุคปัจจุบันมากกว่า ชนิดของสื่อที่นิยมนำมาใช้ นอกจากตำราและเอกสารแล้วพบว่าสไลด์ก็นิยมนำมาใช้เช่นกัน สาเหตุก็เป็นเพราะสไลด์ เป็นสื่อที่ใช้ง่าย ให้ความสะดวก คุณภาพที่ได้ก็ดีพอสมควร และเนื่องจากประเทศไทยหาผลงานจริงที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลป์ได้ยาก สื่อประเภทสไลด์จึงเข้ามาทำหน้าที่ตรงจุดนี้ สำหรับสื่อประเภทอินเทอร์เน็ตนั้นแม้จะไม่นิยมนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ในชั้นเรียนแต่ครูผู้สอนควรสนับสนุนให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้จากสื่อนี้ภายนอกห้องเรียน เพราะสื่อประเภทอินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งข้อมูลที่มีเนื้อหามากมาย ทันสมัย ชวนติดตาม และราคาประหยัด เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย

7. ด้านการประเมินผลทางการสอน

เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็นในด้านการประเมินผลทางการสอน พบว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นในด้านการประเมินผลทางการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าผู้สอนประเมินผลภายหลังจากเรียนจบมีระดับการปฏิบัติมากที่สุด การประเมินผลในช่วงเวลาใดก็ตามแต่ไม่ค่อยสำคัญนักเพราะขึ้นอยู่กับเทคนิคของครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับไพฑูรย์ สินลาร์ตันได้กล่าวไว้ว่าการประเมินผลผู้เรียนอาจจะประเมินครั้งเดียวในรอบสิ้นเทอมหรือประเมินเป็นระยะๆก็ได้แล้วแต่ลักษณะวิชาและเทคนิควิธีสอน(ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน, 2528 : 29) สำหรับวิธีที่ใช้ประเมินผู้เรียนมีความเห็นว่าผู้สอนใช้วิธีประเมินผลโดยการทำรายงานมากที่สุด ซึ่งการทำรายงานผู้วิจัยเห็นว่าเป็นวิธีการประเมินที่ดีวิธีหนึ่งเพราะเป็นการประเมินที่เป็นอัตโนมัติ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติโดยการค้นคว้าหาข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ เรียบเรียงและนำเสนอแก่ครูผู้สอนซึ่งมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของวิชา ดำรง วงศ์อุปราชได้กล่าวว่าหลักในการประเมินผลวิชาศิลปะวิจารณ์ควรเน้นทักษะการถ่ายทอด การเรียบเรียง การรายงานและการนำเสนอ(ดำรง วงศ์อุปราช, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2545.) การประเมินผลที่ผู้สอนนิยมใช้มากที่สุดตามความคิดเห็นของผู้เรียนคือการประเมินผลโดยวิธีอิงเกณฑ์ อาจเป็นเพราะผู้สอนมุ่งพิจารณาว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรไปบ้าง ผ่านหรือไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดมากกว่าจะมุ่งเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนในกลุ่มที่เรียนด้วยกันซึ่งสอดคล้องกับที่ อุทุมพร จามรมาน ได้กล่าวไว้ว่าการวัดแบบอ้างอิงจากเกณฑ์นำไปสู่การประเมินจุดมุ่งหมายทางการศึกษาและโครงการศึกษา ส่วนการวัดแบบอ้างอิงกลุ่มนำไปสู่การประเมินผู้เรียน(อุทุมพร จามรมาน, มปป. 10)

จากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการประเมินผลควรใช้การประเมินที่เป็นอ้อมๆ เพราะผู้สอนจะสามารถตรวจสอบทักษะ ความรู้ที่ผู้เรียนได้รับได้หลายด้าน ที่สำคัญหลังการประเมินแล้วผู้สอนควรให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อผู้เรียนจะได้นำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องของตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะของผู้เรียนวิชาศิลปวิจารณ์

ผู้ตอบแบบสอบถามได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ไว้หลายประการ ข้อเสนอแนะที่เสนอมากที่สุดคือต้องการมีบทบาทในการอภิปรายหรือนำเสนอความคิดมากกว่าฟังผู้สอนบรรยายดังที่เป็นอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามของผู้เรียนที่มองว่าผู้สอนใช้วิธีสอนที่เน้นตัวเองเป็นศูนย์กลาง(สอนแบบบรรยาย) มากที่สุด จากข้อเสนอแนะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนต้องการมีบทบาทในการเรียนการสอนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การสอนที่เน้นตัวผู้สอนเป็นศูนย์กลางจะนำมาซึ่งความเบื่อหน่ายแก่ผู้เรียน ดังที่สุพิน บุญชูวงศ์ได้กล่าวไว้ว่าข้อเสียของการสอนแบบเน้นครูเป็นศูนย์กลาง จะทำให้ผู้เรียนหมดความสนใจและเกิดการเบื่อหน่าย(สุพิน บุญชูวงศ์, 2530 : 46) ซึ่งการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ได้ดีกว่าการเน้นครูเป็นศูนย์กลางซึ่งสอดคล้องกับที่วิรัช วงศ์ใหญ่ได้กล่าวไว้ว่าการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกระทำ จัดให้ผู้เรียนได้เรียนจากประสบการณ์ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี การที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมต่างๆในชั้นเรียนจะทำให้มีความสนใจและภูมิใจในกิจกรรมที่ทำ(วิรัช วงศ์ใหญ่, 2535 : 603) ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนควรประกอบด้วยบทบาทของทั้งจากตัวผู้สอนและตัวผู้เรียน โดยการสอนที่เน้นเนื้อหาทางด้านทฤษฎีบทบาทหลักจะอยู่ที่ตัวผู้สอน ส่วนกิจกรรมทางด้านการปฏิบัติควรเน้นบทบาทที่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของดำรง วงศ์อุปราชที่กล่าวว่ากิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือการสัมมนา เพราะเป็นการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติพร้อมทั้งสามารถแทรกเนื้อหาทฤษฎีในระหว่างสอนได้ (สัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545) ข้อเสนอแนะที่มีความถี่รองลงมาคือต้องการเรียนรู้ทฤษฎีที่หลากหลายเพื่อจะเลือกใช้ในการวิจารณ์ศิลปะได้อย่างเหมาะสม ข้อเสนอแนะของผู้เรียนในข้อนี้น่าสนใจเพราะในการวิจารณ์ศิลปะจริงๆนั้น ลำพังความรู้เพียงทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดอาจไม่พอเพียงแก่การนำไปใช้เพราะงานศิลปะอาจถูกสร้างขึ้นหลายรูปแบบและหลายทฤษฎีซึ่งสอดคล้องกับที่กรมวิชาการได้กล่าวไว้ว่าการที่รูปแบบและจุดประสงค์ของศิลปะของงานศิลปะมีความแตกต่างกันออกไป เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ไม่มีทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีเดียวที่ใช้ประเมินงานศิลปะได้ทุกชั้น แต่ละทฤษฎีก็เหมาะกับงานแต่ละประเภท(กรมวิชาการ, 2532 : 28) และสมโภชน์ ทองแดงได้กล่าวไว้ว่าแนวทางหรือทฤษฎีในการวิจารณ์ศิลปะอาจจะมีความแตกต่างใน

รายละเอียดแยกย่อยกันออกไป ผู้วิจารณ์จึงต้องศึกษารวบรวมทฤษฎีต่างๆ และเลือกสรรให้เหมาะสมกับแนวทางที่ตนเองใช้ในการวิจารณ์(สมโภชน์ ทองแดง, 2536 : 90) นอกเหนือจากทฤษฎีการวิจารณ์แล้วผู้เรียนยังต้องการสื่อที่น่าสนใจและมีความหลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์กับสื่อประเภทผลงานศิลปะหลายรูปแบบ และวิธีการหลายๆวิธี จะช่วยเพิ่มประสบการณ์ทางการรับรู้ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนวิชาศิลปะวิจารณ์ เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดเห็นที่กว้างไกลขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่วูฒิ วัฒนสินได้กล่าวไว้ว่าการที่นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการเห็นมาก จะทำให้เกิดการรับรู้ และการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำกิจกรรมศิลปะวิจารณ์ในชั้นเรียน ที่ครูและนักเรียนจะได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและเหตุผล ตามประสบการณ์ตรงที่ได้ประสบมาด้วยตนเอง(วูฒิ วัฒนสิน, 2541 : 423) ซึ่งสอดคล้องกับที่มิทเลอร์ได้กล่าวไว้ว่าการที่ครูจะให้ผู้เรียนตัดสินผลงานศิลปะอย่างเฉียบไวและมีสติปัญญานั้นต้องเริ่มจากการให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงชนิดหรือรูปแบบของผลงานศิลปะที่กว้างขวาง เปรียบเทียบคุณสมบัติระหว่างกันและกันเพื่อให้เกิดการรับรู้ที่หลากหลาย(mittler, 1983 : 21)

ตอนที่ 3 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการสอนศิลปะวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะวิชาศิลปะวิจารณ์เป็นวิชาที่ช่วยสร้างศักยภาพเชิงวิเคราะห์ของผู้เรียนเป็นอย่างสูง ซึ่งสำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาแล้ว ทักษะทางด้านความคิดวิเคราะห์มีความสำคัญดังจะเห็นได้จากคำอธิบายรายวิชาศิลปะวิจารณ์ในหลายหลักสูตรที่ระบุถึงทักษะทางด้านความคิดวิเคราะห์นี้ เช่น หลักสูตรสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2538) หรือหลักสูตรสาขาวิชา จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นต้น(2530)นอกจากทักษะด้านการคิดวิเคราะห์แล้ว ผู้เชี่ยวชาญยังเห็นว่าการวิจารณ์ศิลปะจะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์นั้นจะเป็นผลมาจากการได้ถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดกันระหว่างผู้เรียน ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่นิพนธ์ ทวีกาญจน์ได้กล่าวไว้ว่าการฝึกให้เด็กวิจารณ์งานของตนเองหรืองานของผู้อื่น จะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง เคารพความคิดเห็นคนอื่น และมีความคิดเป็นอิสระซึ่งจะทำให้กระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์พัฒนาขึ้น (นิพนธ์ ทวีกาญจน์, 2542 : 18) และถนอม ชาติภักดี ได้กล่าวไว้ว่ากิจกรรมการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้สอนและผู้เรียนนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้และยังช่วยพัฒนาความคิดของผู้เรียนให้กว้างขึ้น(สัมภาษณ์ถนอม ชาติภักดี, 16 มีนาคม 2545) นอกจากนี้จะก่อให้เกิดการสร้างสรค์ความคิดแล้วผู้เชี่ยวชาญยังเห็นว่าการสอนศิลปะวิจารณ์ยังเป็นการช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอีกด้วย ซึ่งการเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นนั้นเป็นคุณสมบัติ

ประการหนึ่งของนักวิจารณ์ที่ดี ความเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับที่วุฒิ วัฒนสินได้กล่าวไว้ว่าผู้วิจารณ์ที่ดีควรเป็นนักประชาธิปไตยที่ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น แบ่งปันความคิดเห็นซึ่งกันและกัน(วุฒิ วัฒนสิน, 2541 : 422) แม้วิชาศิลปวิจารณ์จะมีความสำคัญตามที่ได้กล่าวมา แต่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าในการเรียนการสอนยังมีอุปสรรคอยู่หลายประการ เช่น ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา รวมทั้งผู้สอนและผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชานี้มากเท่าวิชาปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของกรมวิชาการที่ระบุว่า บทบาทของการวิจารณ์ศิลปะเพื่อการศึกษาศิลปะที่มีอยู่ในระบบการศึกษาศิลปะของเรา ยังไม่แสดงบทบาทเด่นชัดเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของการวิจารณ์ศิลปะ หลายคนมองว่าการวิจารณ์ศิลปะคือการพูดเกี่ยวกับผลงานศิลปะโดยทั่วไปเท่านั้น ยังมองไม่ลึกไปถึงชั้นวิเคราะห์ผลงานเหล่านั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้สอนศิลปะมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจารณ์ว่าเป็นส่วนประกอบหนึ่งของความรู้ทางศิลปะ นอกเหนือไปจากความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ และการปฏิบัติงานศิลปะ(art history, aesthetic and art performance)ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชั่วโมงศิลปะหนักไปทางด้านปฏิบัติและหลักการทางศิลปะเป็นส่วนใหญ่(กรมวิชาการ, 2532 : 71)และพีระพงษ์ กุลพิศาลได้กล่าวเสริมไว้อีกด้วยว่าการศึกษาศิลปะในระบบโรงเรียนไม่ส่งเสริมให้เด็กเห็นคุณค่าของการวิจารณ์ศิลปะ มักส่งเสริมคุณค่าทางเทคนิคฝีมือเสียมากกว่า เมื่อเติบโตขึ้นเด็กเหล่านั้นจึงกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ให้ความสนใจกับบทวิจารณ์ไป(พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2532 : 92, 2544 : 103) นอกจากนี้ปัญหาจากครูผู้สอนและผู้เรียนแล้วนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกด้วยเช่น หลักสูตรทางด้านศิลปะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับรายวิชานี้ ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากในหลายหลักสูตรในสาขาศิลปะที่จัดวิชาศิลปวิจารณ์เป็นแค่เพียงวิชาเลือก เช่น หลักสูตรศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ(2541) หรือหลักสูตรศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี(2541) เป็นต้น แม้จะมีหลายหลักสูตรที่จัดวิชาศิลปวิจารณ์เป็นรายวิชาบังคับก็ตามแต่ก็ให้ความสำคัญกับวิชานี้น้อยมาก คือจัดให้ผู้เรียนได้เรียนเพียงแค่ 1 รายวิชา ซึ่งแตกต่างจากวิชาทางด้านศิลปะปฏิบัติหรือวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่กำหนดให้ผู้เรียนเรียนได้หลายตัว เช่น วิชาจิตรกรรม 1-2-3 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1-2 เป็นต้น

จากเหตุผลดังกล่าวมาพอสรุปได้ว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า การเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์มีความสำคัญสำหรับผู้เรียนในทุกสาขาวิชาทางด้านศิลปะ เพราะวิชาศิลปวิจารณ์เป็นวิชาที่ช่วยเสริมสร้างทักษะทางการคิดวิเคราะห์แก่ผู้เรียน ซึ่งทักษะด้านการคิดวิเคราะห์มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังเห็นว่าการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในวิชาศิลปวิจารณ์นั้น จะช่วยพัฒนาผู้เรียนทางด้านความคิดสร้างสรรค์และยังช่วยให้ผู้เรียนเปิดใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย แม้วิชาศิลป

วิจารณ์จะมีความสำคัญดังกล่าวแต่การเรียนการสอนในปัจจุบันก็ยังมีอุปสรรคอยู่ไม่น้อย เช่น ผู้สอนและผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญ ผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา และหลักสูตรที่มุ่งเน้นแต่การเรียนการสอนทางด้านวิชาปฏิบัติ เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ในการสอนศิลปวิจารณ์ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ด้านใด

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าวัตถุประสงค์ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบริบทของงานศิลปะ สามารถพิจารณางานศิลปะในเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง และสามารถนำเสนอความคิดของตนเองไปสู่บุคคลอื่นได้ โดยที่ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องวิจารณ์ได้ถึงระดับขั้นเป็นนักวิจารณ์อาชีพ ผู้วิจัยเห็นว่าวัตถุประสงค์ในการสอนศิลปวิจารณ์ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาศิลปวิจารณ์ในหลักสูตรระดับปริญญาตรีของสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เน้นเพียงแค่นี้ให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจในหลักเบื้องต้นของการวิจารณ์เพียงเท่านั้น การที่ผู้เรียนจะก้าวขึ้นไปเป็นนักวิจารณ์ในระดับอาชีพจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์และการต่อยอดในระดับที่สูงขึ้นไปกว่าในระดับปริญญาตรีที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับที่ดำรง วงศ์อุปราชได้กล่าวไว้ว่าวัตถุประสงค์ของการสอนศิลปวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาคือเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และมีหลักในการวิจารณ์ แต่ไม่จำเป็นต้องถึงขั้นเป็นนักวิจารณ์ การจะเป็นนักวิจารณ์นั้นต้องอาศัยการพัฒนาต่อไปอีก สถานะการศึกษาในระดับอุดมศึกษายังไม่ถึงขั้นนั้น(สัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545) คำกล่าวของดำรง วงศ์อุปราชสอดคล้องกับที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าวัตถุประสงค์ของการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาคือเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาผลงานศิลปะอย่างคร่าวๆกว้างๆในเบื้องต้นได้ แยกแยะรูปแบบของศิลปะแต่ละประเภทออก หากคำตอบได้ว่าดีไม่ดีตรงไหนอย่างไร และใช้เป็นพื้นฐานเพื่อต่อยอดการศึกษาในระดับสูงต่อไป (สัมภาษณ์กำจร สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม 2545) และเฟลด์แมนได้สนับสนุนคำพูดดังกล่าวนี้ไว้ในหนังสือของเขาชื่อ *Varieties of Visual Experience* มีใจความว่า การวิจารณ์ในการศึกษา(Pedagogical Criticism)มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มพูนวุฒิภาวะทางความงามและทางศิลปะ โดยไม่จำเป็นต้องให้นักศึกษาทำได้จนถึงขั้นประเมินค่าตัดสินผลงาน(Feldman, 1982 : 460) วัตถุประสงค์รองลงมาของการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคือเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้จากการวิจารณ์มาใช้ปรับปรุงผลงานของตนเองได้ ซึ่งการวิเคราะห์วิจารณ์ศิลปะนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจทางด้านแนวคิด วิธีการ การสื่อความหมายของผลงาน เมื่อมีความเข้าใจแล้วก็สามารถนำความรู้ที่ได้รับนี้ไปใช้เพื่อการพัฒนางานศิลปะปฏิบัติของตนเองได้ ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะของการวิเคราะห์วิจารณ์ศิลปะที่สน สีมাত্রังได้กล่าวไว้ว่าการวิเคราะห์ศิลปะเป็นเรื่องของการศึกษาศิลปะด้วยวิธีการพินิจพิจารณา และแยกแยะงานศิลปะออกเป็นองค์ประกอบย่อยๆ

เพื่อต้องการทราบถึงแนวคิดในการแสดงออก วิธีการแสดงออก และเทคนิค ฯลฯ (สน สีมাত্রัง, 2527 : 95) นอกจากความเห็นดังกล่าวแล้วจากการศึกษาของอ้อยทิพย์ พลศรี (2533) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการสอนแบบวิจารณ์ศิลปะ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการสอนแบบวิจารณ์ศิลปะจะทำให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออกทางความคิดอย่างมีขั้นตอนและสามารถนำข้อดีข้อเสียไปปรับปรุงผลงานศิลปะของตนได้ ท้ายที่สุดผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าการวิจารณ์งานศิลปะจะนำไปสู่ความซาบซึ้งทางสุนทรียะ เนื่องจากการสอนศิลปะวิจารณ์จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในผลงานศิลปะที่ตัวเองวิจารณ์มากขึ้นหลังจากมีความรู้ความเข้าใจในผลงานศิลปะเป็นอย่างดีแล้วความพึงพอใจที่มีต่องานศิลปะชิ้นนั้นๆก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของเฟลด์แมนที่ได้กล่าวถึงจุดหมายของการวิจารณ์ศิลปะไว้ว่า นอกเหนือจากเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจแล้วจุดหมายอีกประการหนึ่งก็คือความสุขและความพึงพอใจทางสุนทรียศาสตร์ซึ่งจะเป็นผลมาจากการได้วิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปะชิ้นนั้นๆ (Feldman, 1982 : 457) และสอดคล้องกับที่กัจจกร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าท้ายที่สุดแล้วผลจากการวิจารณ์จะนำไปสู่ความซาบซึ้งทางสุนทรียศาสตร์แก่ผู้เรียน(สัมภาษณ์กัจจกร สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม 2545)

จากเหตุผลดังกล่าวมาพอสรุปได้ว่าการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาตามความคิดของผู้เชี่ยวชาญนั้นมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนพิจารณางานศิลปะในเบื้องต้น สามารถใช้การวิจารณ์เป็นส่วนเสริมสร้างทักษะความชำนาญตามวิชาเอกที่เรียนอยู่ และท้ายที่สุดการวิจารณ์จะนำไปสู่ความซาบซึ้งทางสุนทรียะแก่ผู้เรียน จุดประสงค์ของการวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาไม่ได้มุ่งผลิตผู้เรียนให้ไปเป็นนักวิจารณ์แต่อย่างใดเนื่องจากความรู้ที่ได้จากรายวิชาไม่พอเพียงแก่การนำไปใช้ประกอบเป็นวิชาชีพ

3. หลักในการจัดการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ควรเป็นอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการจัดการสอนศิลปะวิจารณ์นั้น ต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นสิ่งแรก สาเหตุที่ต้องพิจารณาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพราะจะทำให้ผู้สอนทราบในเบื้องต้นว่าวัตถุประสงค์ของการสอนในวิชาศิลปะวิจารณ์ในสถาบันนั้นคืออะไรและการศึกษาหลักสูตรมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนนั้นสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ ดังคำกล่าวของปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ที่กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่าหลักสูตรเปรียบเสมือนแบบแปลนของการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรบอกได้ว่าวัตถุประสงค์ที่ต้องการมีอะไรบ้าง จะใช้อะไรเป็นสื่อการสอน จะใช้วิธีฝึกอย่างไร จะจัดเตรียมอะไรบ้างเพื่อจะช่วยในด้านการเรียนการสอน หลักสูตรจึงมีความสำคัญ เป็นแผนยุทธศาสตร์ของการศึกษาที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามต้องการ(ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 1993 : 54-55) สำหรับหลักสูตรรายวิชาศิลปะวิจารณ์ใน

ระดับอุดมศึกษาตามที่ได้วิจัยได้ศึกษามาพบว่ามีจุดมุ่งหมายหลักๆ อยู่สองประการ คือเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาทฤษฎีและหลักการวิจารณ์ และเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถวิจารณ์ศิลปะได้ นอกจากนี้จะพิจารณาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว หลักสำคัญในการจัดการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ยังต้องพิจารณาความรู้พื้นฐานของผู้เรียนที่ในศาสตร์ทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวิชาศิลปวิจารณ์ด้วย เช่น สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะสมัยใหม่ เป็นต้น ความรู้พื้นฐานในศาสตร์ทางด้านศิลปะเหล่านี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการวิจารณ์ เพราะหากนำมาบูรณาการเพื่อใช้สอนในรายวิชาศิลปวิจารณ์จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการวิจารณ์ได้ดียิ่งขึ้น ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่กัจจ สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่เรียนวิชาศิลปวิจารณ์ควรมีพื้นฐานความรู้ทางด้าน ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะสมัยใหม่ สุนทรียศาสตร์ มาพอสมควรเพราะจะทำให้มีพื้นฐานในการตีความมากขึ้น และจะทำให้แง่มุมการมองการวิจารณ์มีมากขึ้นด้วย(สัมภาษณ์กัจจ สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม 2545) ความเห็นของกัจจ สุนพงษ์ศรีสอดคล้องกับหลักการสอนศิลปะที่เกรียรีได้นำเสนอไว้ซึ่งพอสรุปได้ว่าการสอนศิลปะหากเราหากบูรณาการความรู้ทางด้านศิลปวิจารณ์เข้ากับความรู้ในอีก 3 ด้านหลักๆ ได้แก่ สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะปฏิบัติ จะช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจและความซาบซึ้งในผลงานศิลปะได้ดียิ่งขึ้น(Greer, 1987 : 227) นอกเหนือจากความรู้พื้นฐานในศาสตร์ทางด้านศิลปะเองแล้วผู้เชี่ยวชาญยังเห็นว่าความรู้พื้นฐานในศาสตร์สาขาอื่นที่เป็นบริบทของงานศิลปะ เช่น ความรู้ในทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ ก็มีความสำคัญสำหรับมุมมองในการวิจารณ์ศิลปะด้วยเช่นกัน เพราะงานศิลปะไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวศิลปินแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้นแต่ยังเกี่ยวพันไปถึงสังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆที่อยู่รอบงานศิลปะชิ้นนั้นๆ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการกำหนดแนวคิดและรูปแบบในการสร้างงานศิลปะของศิลปินด้วย การวิจารณ์จึงจำเป็นต้องพิจารณาสิ่งเหล่านี้ประกอบ ซึ่งสอดคล้องกับที่แฮมเบลนได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่าการวิจารณ์ศิลปะบ่อยครั้งที่มักจะเป็นการพิจารณาถึงแต่ทางด้านสุนทรียศาสตร์ โดยวิจารณ์ทางด้านอารมณ์ความรู้สึกและลักษณะที่เป็นแบบแผนซึ่งเป็นการมุ่งแต่เนื้อหาทางด้านศิลปะแทนที่จะกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ในทางสังคมหรือการตีความในวัฒนธรรมที่แตกต่างด้วย(Hamblen, 1997 : 42) และสอดคล้องกับที่ พิษณุ สุภณมิตรได้กล่าวไว้ว่านักวิจารณ์ศิลปะจะต้องไม่เป็นผู้ที่ให้ความสนใจแต่ศิลปะในสาขาที่ตนเองถนัดเท่านั้น แต่จะต้องมีความสนใจในศิลปะประเภทอื่นด้วย เพื่อให้ได้รับรู้ถึงความสัมพันธ์ร่วมกัน นอกจากนั้นนักวิจารณ์ศิลปะจะต้องเป็นผู้ที่ให้ความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์อีกด้วย เช่น เรื่องของสังคม ระบบการเมืองของประเทศ การเศรษฐกิจ เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของโลก ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สิ่งต่างๆเหล่านี้ย่อมดูซึมเข้าไปในตัวของศิลปิน และสร้างสรรค์ออกมาเป็นงานศิลปะ นักวิจารณ์ที่ขาดความสนใจในสิ่งต่างๆเหล่านี้ไม่อาจจะแปลความหมายที่ซ่อนอยู่ได้(พิษณุ สุภณมิตร, 2525 : 86)และวุฒิ วัฒนสินได้

กล่าวไว้ว่าการวิเคราะห์ ดีความผลงานศิลปะต้องอาศัยมโนทัศน์ที่กว้างขวางครอบคลุมศาสตร์ต่างๆ เพื่อจะได้เห็นศักยภาพของเจ้าของผลงานมากขึ้น และเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเป็นสากลของศาสตร์ต่าง ๆ ในโลกนี้ที่มีความกลมกลืนเป็นเอกภาพ และไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี(วุฒิ วัฒนสิน, 2541 : 421) จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าความรู้ที่เป็นบริบทของการวิจารณ์ศิลปะทั้งในศาสตร์ทางด้านศิลปะเองและในศาสตร์สาขาอื่นๆ ล้วนแล้วแต่มีความจำเป็นต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ทั้งสิ้น ผู้เชี่ยวชาญจึงได้เสนอแนะว่าเมื่อผู้สอนพิจารณาความรู้พื้นฐานของผู้เรียนในด้านเหล่านี้แล้วพบว่าผู้เรียนขาดสิ่งเหล่านี้ไปผู้สอนควรพิจารณาเพื่อปูพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน หลักในการจัดการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์นอกจากจะต้องพิจารณาด้านหลักสูตร และพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนแล้วผู้เชี่ยวชาญยังเห็นว่าในการดำเนินการสอนควรเป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์มีทฤษฎี มีข้อมูลรองรับเหตุผลเพื่อให้การวิจารณ์มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งในการวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาหรือระดับอาชีวศึกษาแต่หลักเกณฑ์และทฤษฎีเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการวิจารณ์จะต้องมีเหตุผล มีหลักวิชา ไม่เช่นนั้นจะเป็นเพียงการพูดลอยๆ ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่ทวีเกียรติ ไชยงยศได้กล่าวไว้ว่าการวิจารณ์จะต้องเป็นปรนัย มีเหตุผล แม้จะมีอัตวิสัย แต่ต้องมีหลักวิชา ไม่เช่นนั้นจะเป็นเพียงการวิจารณ์ที่ฟุ้งซ่าน(สัมภาษณ์ทวีเกียรติ ไชยงยศ, 20 มีนาคม 2545)และกำจร สุนพงษ์ศรี ได้กล่าวไว้ว่าในการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์นั้น การวิจารณ์ควรมีหลักเกณฑ์ มีข้อมูลรองรับเหตุผล ไม่ใช่การวิจารณ์ลอยๆ แต่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรแจ่มแจ้งเหตุผลประกอบการวิจารณ์ด้วย(สัมภาษณ์กำจร สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม 2545) ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าการให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมก็เป็นหลักสำคัญอีกประการในการจัดการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ ซึ่งกิจกรรมที่น่าจะมาใช้ในการสอนควรเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการแสดงความคิดเห็น สาเหตุที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นดังนั้นก็เนื่องจากลักษณะรายวิชาศิลปะวิจารณ์เป็นวิชาที่เน้นทางด้านทักษะความคิดวิเคราะห์ กิจกรรมที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนควรเลือกใช้กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดให้มาก ซึ่งสอดคล้องกับที่ดำรง วงศ์อุปราชได้กล่าวไว้ว่ากิจกรรมที่ควรนำมาใช้ในการสอนศิลปะวิจารณ์ควรเป็นกิจกรรมที่ให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางในการแสดงความคิดเห็น เพราะการวิจารณ์ศิลปะเป็นเรื่องของปัญญาความคิด(สัมภาษณ์ ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสรุปได้ว่าหลักในการสอนศิลปะวิจารณ์ต้องพิจารณาที่เป้าหมายของหลักสูตรก่อนเป็นประการแรกเพื่อให้ทราบถึงจุดประสงค์และเนื้อหาอย่างกว้างๆ หลักสูตรวิชาศิลปะวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษาจะเน้นด้านความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการปฏิบัติ จากนั้นจึงพิจารณาพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน ควรให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานทั้งความรู้ทางในศาสตร์ด้านศิลปะเองและความรู้ในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลงานศิลปะ หลังจากนั้นจึงดำเนินการสอนไปตามเนื้อหาซึ่งต้องให้ความสำคัญกับหลักและทฤษฎีเป็นสำคัญเพราะจะ

ทำให้การวิจารณ์มีเหตุผลและน่าเชื่อถือ หลังจากนั้นจึงให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นบทบาทที่ตัวผู้เรียน

4. เนื้อหาของวิชาศิลปะวิจารณ์ครอบคลุมในเรื่องใดและสัมพันธ์/เกี่ยวข้องกับรายวิชาใดบ้าง

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการวิจารณ์ศิลปะมีความครอบคลุมและมีความสัมพันธ์กับศาสตร์ทางศิลปะด้านต่างๆหลายด้านที่เป็นพื้นฐานของการวิจารณ์ เช่น ความรู้เบื้องต้นในศิลปะทางด้านมูลฐานและหลักการศิลปะ ความรู้ในปรัชญาศิลปะ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลปะ การออกแบบ และความรู้ในทางศิลปะด้านอื่นๆ แต่เนื้อหาและวิชาที่สัมพันธ์กับวิชาศิลปะวิจารณ์มากที่สุดคือเนื้อหาทางด้านสุนทรียศาสตร์ เหตุที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นดังนี้อาจเป็นเพราะว่าในการวิจารณ์ศิลปะต้องอาศัยความรู้ทางด้านสุนทรียศาสตร์มากกว่าศาสตร์ในสาขาหรือวิชาอื่น ซึ่งความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับที่ทวีเกียรติ ไชยยงยศ ได้กล่าวไว้ว่าศิลปะวิจารณ์จัดเป็นความรู้หนึ่งในสุนทรียศาสตร์ ศิลปะวิจารณ์หมายถึงการแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะอย่างมีหลักการใช้องค์ประกอบศิลปะเป็นพื้นฐานเพื่อค้นหาคุณค่าทางสุนทรียภาพในงานชิ้นนั้น(ทวีเกียรติ ไชยยงยศ, 2538 : 61)และกำจร สุนพงษ์ศรี ได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่าคุณสมบัติที่จำเป็นประการหนึ่งของนักวิจารณ์คือ ต้องมีความรู้ในทางสุนทรียศาสตร์ เราสามารถวิจารณ์งานศิลปะได้โดยใช้ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ประกอบกับประสบการณ์ทางศิลปะ ซึ่งสิ่งนี้มีความจำเป็นสำหรับนักวิจารณ์(กำจร สุนพงษ์ศรี, 2542 : 3) นอกจากนี้สุชาติ เกาทอง ยังได้กล่าวไว้เช่นกันว่าศิลปะวิจารณ์นั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องของศิลปะซึ่งเกี่ยวข้องกับทางด้านสุนทรียศาสตร์(สุชาติ เกาทอง, 2537 : 53) และจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีการวิจารณ์ผลงานศิลปะหลายต่อหลายทฤษฎีของผู้วิจัย พบว่าท้ายที่สุดแล้วทฤษฎีเหล่านี้มีจุดหมายปลายทางเพื่อตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ในงานศิลปะที่ใช้วิจารณ์แทบทั้งสิ้น เช่นทฤษฎีศิลปะวิจารณ์ของเบียดส์ลีย์ (Beardsley, 1958 อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2541 : 8) ทฤษฎีศิลปะวิจารณ์ของเฟลด์แมน(Feldman, 1967 : 486) และทฤษฎีศิลปะวิจารณ์ของมิทเลอร์(Mittler, 1994 : 109) เป็นต้น จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถยืนยันถึงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้เป็นอย่างดีว่าวิชาศิลปะวิจารณ์มีความเกี่ยวพันกับสุนทรียศาสตร์มากกว่าความรู้ในศาสตร์อื่นทางด้านศิลปะ นอกจากวิชาศิลปะวิจารณ์จะมีความเกี่ยวพันกับสุนทรียศาสตร์และศาสตร์อื่นๆ ในสาขาวิชาทางด้านศิลปะเองแล้ว วิชาศิลปะวิจารณ์ยังมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และศาสตร์ในสาขาอื่นๆอีกด้วย เช่น ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ความรู้ทางด้านอักษรศาสตร์ ความรู้ทางสังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ ความรู้ทางจิตวิทยาและยังรวมไปถึงความรู้ในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เพราะงานศิลปะเกิดขึ้นมาจากมนุษย์และสังคม เนื่องจากสังคมเป็นตัวกำหนด เนื้อหา รูปแบบ แนวคิด

ตลอดจนการแสดงออกในทุกๆด้านของงานศิลปะชิ้นนั้น คำกล่าวนี้สอดคล้องกับที่วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้กล่าวไว้ว่าเนื้อหาในงานศิลปะทุกชนิดล้วนเกี่ยวพันกับสังคมและวัฒนธรรมทั้งสิ้น เพราะสังคมเป็นกรอบหรือเบ้าของผลงานศิลปะ(สัมภาษณ์วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 28 มีนาคม 2545)ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พี่ระพงษ์ กุลพิศาลที่ได้กล่าวไว้ว่างานศิลปะไม่ได้เกิดขึ้นมาจากแนวคิดของศิลปินแต่เพียงผู้เดียวแต่สังคมและสภาพแวดล้อมของงานศิลปะนั้นมีส่วนในการสร้างงานศิลปะนั้นๆด้วย(สัมภาษณ์พี่ระพงษ์ กุลพิศาล, 11 มีนาคม 2545) จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวและจากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัยพบว่าไม่เพียงแต่เนื้อหาวิชาศิลปวิจารณ์เพียงวิชาเดียวเท่านั้นที่เกี่ยวพันกับความรู้ในศาสตร์ดังที่กล่าวมาแต่อาจกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนศิลปะในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับบทบาทของงานศิลปะกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ ทำความเข้าใจความหลากหลายของกลุ่มชน ทำความเข้าใจกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่เอเฟรนได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายของการสอนศิลปะในปัจจุบันเป็นไปเพื่อความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมทุกอย่างที่เราอาศัยอยู่ ซึ่งแตกต่างจากยุคก่อนหน้าที่เน้นคุณค่าของการสอนศิลปะเพียงเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจอยู่แต่ภายในศาสตร์ของศิลปะเท่านั้น(Eflane, Freedman, and Stuhr, 1996 : 68- 74) และสอดคล้องกับความคิดเห็นของแฮมเบรอนที่ได้กล่าวไว้มีใจความว่าการสอนศิลปะในปัจจุบันจะต้องคำนึงถึงบทบาทของศิลปะที่มีต่อสังคมความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนความรู้ในศาสตร์อื่นๆมากกว่าจะคำนึงถึงคุณค่าในทางศิลปะแต่เพียงประการเดียว เพราะการที่ผู้เรียนจะอาศัยอยู่ในสังคมได้นั้น จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในบริบทของสังคมเหล่านั้นด้วย(Hamblen, 1997 : 40-46)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสรุปได้ว่า แม้เนื้อหาของรายวิชามีความเกี่ยวพันกับเนื้อหาในศาสตร์ต่างๆทางด้านศิลปะที่เป็นพื้นฐานของการวิจารณ์ เช่น ปรัชญาศิลปะ มूलฐานศิลปะ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ฯลฯ ก็ตาม แต่เนื้อหาของรายวิชามีความเกี่ยวพันกับศิลปวิจารณ์มากที่สุดคือเนื้อหาในด้านสุนทรียศาสตร์ เพราะการวิจารณ์ศิลปะนั้นมีจุดประสงค์ปลายทางเพื่อตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ในงานศิลปะชิ้นที่เราวิจารณ์นั้น ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากทฤษฎีที่ใช้เพื่อการวิจารณ์ศิลปะหลายๆทฤษฎีตามที่ได้กล่าวมา แต่นอกเหนือจากเนื้อหาทางสุนทรียศาสตร์และความรู้ในศาสตร์ทางด้านศิลปะเองแล้ว เนื้อหาวิชาศิลปวิจารณ์ก็มีความเกี่ยวพันกับประเด็นอื่นๆที่เป็นความรู้ในทางสังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ ฯลฯ อีกด้วยเนื่องจากจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนศิลปะในยุคปัจจุบันนี้ เน้นให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับสังคม และทำความเข้าใจกับโลกที่เราอาศัยอยู่มากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมาในก่อนหน้านี้

5. ทฤษฎีประเภทใดเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการนำทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในวิชาศิลปะวิจารณ์มากที่สุดคือทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่เพียงแต่ผู้เชี่ยวชาญจะมีความเห็นว่เนื้อหาวิชาศิลปะวิจารณ์มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางสุนทรียศาสตร์มากที่สุดตามที่ได้อภิปรายไปแล้ว แต่ผู้เชี่ยวชาญยังมีความเห็นว่าการนำทฤษฎีทางด้านสุนทรียศาสตร์นั้นมีความเหมาะสมสำหรับนำมาใช้กับการวิจารณ์ศิลปะมากที่สุดอีกด้วย เหตุที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากการวิจารณ์ผลงานศิลปะจะต้องอาศัยการนำทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์วิจารณ์งาน ดังที่นิพนธ์ ทวีกาญจน์ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของทฤษฎีทางด้านสุนทรียศาสตร์ที่มีต่อการวิจารณ์ศิลปะไว้ว่า การวิจารณ์ศิลปะเป็นการนำเอาทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์มาวิเคราะห์ผลงานศิลปกรรมโดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์เป็นการตัดสิน(นิพนธ์ ทวีกาญจน์, 2530 : 240)ซึ่งสอดคล้องกับที่พระพงษ์ กุลพิศาลได้กล่าวไว้ว่าทฤษฎีที่ใช้ในการวิจารณ์จะเป็นทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งการเลือกใช้ขึ้นอยู่กับประเภทของผลงานว่าเป็นประเภทใด เน้นคุณค่าในด้านใด(สัมภาษณ์พระพงษ์ กุลพิศาล, 11 มีนาคม 2545) นอกจากทฤษฎีทางด้านสุนทรียศาสตร์จะมีความเหมาะสมกับการนำไปใช้สอนศิลปะวิจารณ์แล้ว ผู้เชี่ยวชาญยังเห็นว่ายังมีทฤษฎีอื่นๆที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์อีก เช่น ทฤษฎีทางด้านปรัชญาศิลปะ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดใหม่ๆในสังคม เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะใช้ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์หรือทฤษฎีอื่นใดก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญยังให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำทฤษฎีมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ว่าในการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์นั้นจำเป็นต้องใช้ทฤษฎีหลายทฤษฎี เนื่องจากการใช้เพียงทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการวิจารณ์ผลงานศิลปะหลายๆชิ้นซึ่งมีรูปแบบและเป้าหมายที่แตกต่างกันออกไปซึ่งสอดคล้องกับที่เฟลด์แมนได้กล่าวไว้ว่าการที่รูปแบบและจุดประสงค์ของงานศิลปะมีความแตกต่างกันออกไปเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ไม่มีทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีเดียวที่ใช้ประเมินงานศิลปะได้ทุกชิ้น แต่ละทฤษฎีก็เหมาะสำหรับงานแต่ละประเภท(Feldman, 1982 : 470) การใช้ทฤษฎีการวิจารณ์หลายทฤษฎีนอกจากจะจำเป็นสำหรับการใช้วิจารณ์ผลงานศิลปะหลายๆชิ้นแล้ว ในบางครั้งผลงานศิลปะเพียงชิ้นเดียวก็จำเป็นต้องใช้ทฤษฎีการวิจารณ์หลายๆทฤษฎีเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากผลงานบางชิ้นถูกสร้างขึ้นอย่างซับซ้อนด้วยแนวทางหลายๆแนวทาง ทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีหนึ่งจึงไม่เพียงพอสำหรับการนำไปใช้ในการประเมินงานศิลปะชิ้นนั้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ชูศักดิ์ เพรศคอกท์ได้กล่าวไว้ว่างานศิลปะแต่ละชิ้นไม่จำเป็นต้องสร้างขึ้นโดยยึดถือแนวการสร้างตามทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดโดยเฉพาะ เป็นไปได้ว่างานศิลปะบางชิ้นอาจถูกสร้างขึ้นโดยใช้แนวทางหลายๆทฤษฎีร่วมกัน(ชูศักดิ์ เพรศคอกท์, 2527 : 12)และกำจร สุนพงษ์ศรียังได้กล่าวไว้ทำนองเดียวกันว่าตลอดช่วงระยะเวลาอันยาวนานศิลปกรรมได้ผ่านพัฒนาการ และวิวัฒนาการอย่างเป็นระบบ จึงเกิดลัทธิ มโนทัศน์ กลวิธี เรื่องราว เนื้อหา ฯลฯ อย่างหลากหลาย จึงเป็นการยากต่อการใช้หลักทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใดโดยเฉพาะ(กำจร สุนพงษ์ศรี, 2542 : 6) นอกจากนี้ถนอม ชาติภักดียังได้

กล่าวเสนอไว้ด้วยว่าทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์ ควรใช้หลายทฤษฎี เพื่อเน้นมุมมองมากกว่า 1 ด้าน ซึ่งอาจเป็นด้านตรงข้ามกัน เพราะจะเป็นการตรวจสอบทฤษฎีในขณะเดียวกันก็จะเป็นการเพิ่มมุมมองให้แก่ผู้เรียนด้วย(สัมภาษณ์คุณอม ชากักดี, 16 มีนาคม 2545) จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ควรให้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีในการวิจารณ์ศิลปะแก่ผู้เรียนหลายๆทฤษฎี นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังมีข้อเสนอแนะต่อไปว่าการนำทฤษฎีมาใช้ในการวิจารณ์ควรพิจารณาให้เหมาะกับจุดมุ่งหมายและลักษณะของงานและผู้สอนต้องรู้จักประยุกต์ทฤษฎีเหล่านั้นให้เหมาะสมเพราะสภาพสังคม แนวคิด และตัวงานศิลปะด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่วิบูลย์ ลี้สุวรรณได้กล่าวไว้ว่า การนำทฤษฎีมาใช้จำเป็นจะต้องปรับให้เข้ากับสภาพของสังคม เพราะในการวิจารณ์จำเป็นจะต้องพิจารณาเรื่องของวัฒนธรรมในสังคมประกอบด้วย(สัมภาษณ์วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 28 มีนาคม 2545) ซึ่งสอดคล้องกับที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าทฤษฎีมีความสำคัญกับการนำมาใช้ในการวิจารณ์ศิลปะ แต่การนำมาใช้ต้องรู้จักยืดหยุ่น เพราะทฤษฎีเป็นสิ่งที่ตายตัว แต่งานศิลปะบางทีก็มีลักษณะซึ่งขัดแย้งกัน(สัมภาษณ์กำจร สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม 2545)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสรุปได้ว่าทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในวิชาศิลปวิจารณ์มากที่สุดคือทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ เนื่องจากในการวิจารณ์ต้องอาศัยทฤษฎีทางสุนทรียะเพื่อตัดสินประเมินผลงาน อีกทั้งศาสตร์ทั้งสองสาขานี้ก็มีลักษณะการเรียนรู้ที่คล้ายๆกัน นอกจากทฤษฎีทางด้านสุนทรียศาสตร์แล้วทฤษฎีอื่น ๆ ที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการวิจารณ์ศิลปะก็ได้แก่ทฤษฎีทางด้านปรัชญาศิลปะและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดใหม่ ๆ ในทางสังคม ประเด็นสำคัญอยู่ที่ในการวิจารณ์ศิลปะนั้นทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีเดียวอาจไม่เพียงพอสำหรับการใช้วิจารณ์ศิลปะหลายรูปแบบหลายประเภท หรือไม่เพียงพอกับการวิจารณ์ผลงานศิลปะเพียงชิ้นเดียวแต่มีความซับซ้อนมาก ๆ ดังนั้นในการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ควรสอนให้ผู้เรียนรู้จักการวิจารณ์หลายรูปแบบด้วยทฤษฎีหลาย ๆ ทฤษฎี

6. หลักในการสอนศิลปวิจารณ์ควรเป็นอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิจารณ์ได้

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการสอนศิลปวิจารณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิจารณ์ได้คือ ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้เป็นผู้คิดวิเคราะห์ กำหนดประเด็นค้นคว้าหาข้อมูล นำเสนอ และแสดงความคิดเห็นที่เป็นตัวของตนเองได้ จะเห็นได้ว่าผู้เชี่ยวชาญเน้นบทบาทในการเรียนรู้อยู่ที่ตัวผู้เรียน ซึ่งการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษานั้น ไม่ว่าจะเป็นวิชาศิลปวิจารณ์หรือวิชาใดก็ตาม การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองน่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด ดังที่ เกษร ธิตะจาริ ได้กล่าวไว้ว่าการสอนในระดับอุดมศึกษานั้น ไม่ว่าจะเป็นสาย

ไหน ๆ ก็ตาม ครูควรเป็นเพียงผู้ชี้แนะ และให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการ หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด เพราะปัจจุบันมีแหล่งค้นคว้าข้อมูลมากมาย การค้นพบด้วยตนเองจะทำให้เข้าใจและจดจำไปนาน (เกษร ธิตะจารี, มปป. : 57) นอกจากนี้จะเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าการให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ให้มากทั้งประสบการณ์การรับรู้และประสบการณ์การปฏิบัติก็เป็นหลักที่สำคัญอีกประการที่จะทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิจารณ์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรวิชาศิลปวิจารณ์หลายหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาที่ระบุให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การรับรู้และประสบการณ์การปฏิบัติ โดยประสบการณ์การรับรู้จะมาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น ตัวบทวิจารณ์ ข้อเขียนเกี่ยวกับศิลปะ จนกระทั่งถึงตัวงานศิลปะ การให้ผู้เรียนรับรู้หรือเห็นตัวอย่างมากๆ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดที่กว้างขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การนำมาใช้ในการวิจารณ์ศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับที่ทวีเกียรติ ไชยยงยศได้กล่าวไว้ว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการสอนศิลปวิจารณ์คือต้องให้ผู้เรียนเห็นตัวอย่างให้มากเพราะการเห็นมากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นและสามารถวิจารณ์งานศิลปะได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้นด้วย(สัมภาษณ์ทวีเกียรติ ไชยยงยศ, 20 มีนาคม 2545)และสอดคล้องกับที่วุฒิ วัฒนสินได้กล่าวไว้ว่าการที่นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการเห็นมาก จะทำให้เกิดการรับรู้(Perception) และการเรียนรู้(Learning)ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำกิจกรรมศิลปวิจารณ์ในชั้นเรียนที่ครูและนักเรียนจะได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เหตุผล ตามประสบการณ์ตรงที่ได้ประสบมาด้วยตนเอง(วุฒิ วัฒนสิน, 2541 : 423) ด้านประสบการณ์การปฏิบัตินั้นมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนไม่น้อยไปกว่าประสบการณ์การรับรู้ เพราะในท้ายที่สุดแล้ววัตถุประสงค์ตามหลักสูตรของรายวิชานี้ก็คือเพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิจารณ์ได้โดยการพูดและเขียน ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากหลักสูตรวิชาศิลปวิจารณ์ในหลายสถาบันที่ระบุถึงพฤติกรรมทางด้านนี้ เช่น หลักสูตรสาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่(2534) หลักสูตรสาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2538) และหลักสูตรสาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์(2541) เป็นต้น ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจึงเห็นว่าการสอนให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์ดังกล่าวก็ต้องเน้นการฝึกปฏิบัติโดยการพูดและการเขียนให้มาก ซึ่งสอดคล้องกับที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าหลักในการสอนศิลปวิจารณ์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิจารณ์ได้นั้นแบบฝึกหัดเป็นสิ่งสำคัญ ต้องฝึกประสบการณ์การเขียนและพูดให้มาก เมื่อฝึกแล้วผู้เรียนก็จะมีความสามารถและมีทักษะทางการวิจารณ์มากขึ้น(สัมภาษณ์กำจร สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม 2545) นอกจากนี้ประสบการณ์แล้วหลักในการสอนที่สำคัญอีกประการที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถวิจารณ์ได้ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญก็คือต้องคำนึงถึงความสามารถในการถ่ายทอดโดยการใช้ภาษาของผู้เรียน ซึ่งความสามารถทางการใช้ภาษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวิจารณ์เช่นกัน การวิจารณ์จะสามารถสื่อความหมายไปยังผู้อื่นได้ดีเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ภาษาของผู้

วิจารณ์ ดังที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่าความล้มเหลวของบทวิจารณ์นั้น ปัจจัยหนึ่งมีสาเหตุมาจากการใช้ภาษาในการถ่ายทอดไม่ดี ซึ่งนักวิจารณ์ที่ล้มเหลวไม่ค่อยจะได้ศึกษาในประเด็นนี้(กำจร สุนพงษ์ศรี, 2542 : 10)ความเห็นของกำจร สุนพงษ์ศรีสอดคล้องกับที่พิชญ์ สุภนิมิตรได้กล่าวไว้ว่าคุณสมบัติของนักวิจารณ์ที่ดีประการหนึ่งคือต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในภาษาของทัศนศิลป์ และเป็นผู้ที่มีความสามารถถ่ายทอดความเข้าใจนั้นเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนได้ (พิชญ์ สุภนิมิตร, 2525 : 86) และเจตนา นาควัชระได้กล่าวไว้ว่านักวิจารณ์สื่อความคิดของตนไปสู่มหาชนด้วยภาษา ความสามารถของนักวิจารณ์เองในการใช้ภาษาก็นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของกรวิจารณ์(เจตนา นาควัชระ, 2538 : 24)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าหลักในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิจารณ์ได้ต้องเน้นบทบาทการเรียนรู้อยู่ที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ให้มากทั้งการรับรู้และการปฏิบัติ และยังคงคำนึงถึงความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการถ่ายทอดบทวิจารณ์ออกมา เพราะความล้มเหลวของบทวิจารณ์นั้นปัจจัยหนึ่งมีสาเหตุมาจากการใช้ภาษาในการถ่ายทอดที่ไม่ดี

7. กิจกรรมใดควรนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่างกิจกรรมที่ควรนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือกิจกรรมที่เน้นการพูดคุย ถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ การสอนให้ผู้เรียนบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของวิชานี้โดยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการวิจารณ์ได้นั้น การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นสิ่งสำคัญดังที่ดำรง วงศ์อุปราชได้กล่าวไว้ว่ากิจกรรมการพูดคุยสัมมนา เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับวิชาศิลปวิจารณ์ เพราะเป็นทั้งการฝึกปฏิบัติ และครูยังสามารถแทรกความรู้หรือทฤษฎีในระหว่างกิจกรรมการพูดคุยนั้นได้อีกด้วย(ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545)ความเห็นของดำรง วงศ์อุปราชสอดคล้องกับที่ถนอม ชากักดีได้กล่าวไว้ว่ากิจกรรมการพูดคุย ถกเถียงกัน ระหว่างครูกับผู้เรียนหรือระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ที่สุด เพราะผู้เรียนในปัจจุบัน มีประสบการณ์การอ่านและเขียนที่น้อยมาก การพูดคุยแสดงความคิดเห็นถือเป็นการแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างกัน(สัมภาษณ์ถนอม ชากักดี, 16 มีนาคม 2545) นอกจากนี้การพูดคุย ตอบโต้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะช่วยให้ผู้สอนได้รู้ว่าผู้เรียนรู้อะไรไปแค่ไหนดังที่มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ได้กล่าวไว้ว่าสิ่งที่เราจะพิจารณาได้ว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านการวิจารณ์หรือไม่ก็จากการตอบรับของผู้เรียนนั่นเอง(มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2543 : 168)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรมที่ควรนำมาใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์คือกิจกรรมที่เน้นการพูดคุย แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพราะ

กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สอนได้รู้ว่าผู้เรียนเรียนรู้อะไรไปแค่ไหน นอกจากนี้ในระหว่างการพูดคุย แสดงความคิดเห็นผู้สอนยังสามารถแทรกเนื้อหาความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อีกด้วย

8. วิธีการสอนแบบใดเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการสอนที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสัมมนา การอภิปราย การฝึกปฏิบัติ การสอนแบบบรรยายอาจมีบ้างในกรณีที่เป็นกรณีก่อให้เกิดข้อมูลหรือทฤษฎี ผู้วิจัยเห็นว่าแท้จริงแล้วการอภิปรายหรือสัมมนาก็จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการฝึกปฏิบัติ ข้อดีจากการเรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติคือความรู้ที่ได้รับจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงและเหมาะสำหรับใช้ในการพัฒนาความรู้ทางด้านการปฏิบัติซึ่งสอดคล้องกับที่วีระ ไทยพาณิชย์ได้กล่าวถึงข้อดีของการสอนแบบฝึกปฏิบัติว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการกระทำจริงและประสบการณ์ตรง ผู้เรียนจะจดจำสิ่งที่เรียนได้ดี สามารถถ่ายทอดการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์เช่นเดียวกันได้ และเหมาะสำหรับการพัฒนาด้านทักษะ(วีระ ไทยพาณิชย์, 2528 : 178) ส่วนวิธีการสอนแบบอภิปรายนั้นเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์เนื่องจากโดยธรรมชาติของวิชาศิลปวิจารณ์ เป็นวิชาที่เน้นการแสดงออกทางความคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของการสอนแบบอภิปรายที่จะช่วยส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมการค้นคว้า และเกิดการพัฒนาทางความคิดซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่สุพิน บุญชูวงศ์ได้กล่าวไว้ว่าการสอนแบบอภิปรายจะช่วยให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ช่วยพัฒนาความคิด และส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้(สุพิน บุญชูวงศ์, 2530 : 62)และบุญชม ศรีสะอาดได้กล่าวถึงการสอนแบบอภิปรายว่าเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ ประยุกต์ความรู้ และนำเสนอแก่ผู้อื่น ช่วยพัฒนาบุคลิกนิสัยและพัฒนาทักษะในการแสดงความคิดเห็น ช่วยให้มีความตื่นตัวทางสมองสูง(บุญชม ศรีสะอาด, 2537 : 54) การสอนแบบสัมมนานั้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการสอนแบบอภิปราย เพราะการสอนแบบสัมมนานั้นเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนความรู้ พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผลที่ได้จากการไปศึกษามา ซึ่งสอดคล้องกับที่เกษร ธิตะจारीได้กล่าวถึงการสอนแบบสัมมนาไว้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนแนวความคิด ความรู้ ให้ข้อมูลและการแสดงทัศนคติ ของแต่ละคนตามที่ได้ศึกษามา เพื่อใช้เป็นแนวทางหรือเป็นข้อมูลในการที่จะศึกษาต่อไป หรือใช้เป็นแนวทางในการหาข้อสรุปในเรื่องที่จะแสดงความคิดเห็นออกมา ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม(เกษร ธิตะจारी, มปป. : 64)และบุญชม ศรีสะอาดได้กล่าวถึงการสอนแบบสัมมนาว่าจะช่วยส่งเสริมความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ความสามารถในการเสนอความคิดและโต้แย้งด้วยเหตุผล นอกจากนี้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอย่างจริงจังจะเกิดการเรียนรู้ที่คงทน และผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากหลายแหล่งข้อมูลรวมทั้งการเรียนรู้จากการอภิปราย(บุญชม ศรีสะอาด, 2537 : 58)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าวิธีสอนและกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ อาจมีได้มากกว่าหนึ่งวิธีแต่ละวิธีก็มีความเหมาะสมภายใต้สภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไป การเลือกใช้วิธีสอนและกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดนั้น ดังที่สุพิน บุญชูวงศ์ที่กล่าวถึงการเลือกใช้วิธีสอนว่าจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน ครูจะต้องพิจารณาลักษณะรายวิชา แต่ละตอนของเนื้อหาวิชา ครูจะต้องพิจารณาเลือกวิธีสอนต่างๆให้เหมาะสม ในอันที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด(สุพิน บุญชูวงศ์, 2530 : 71)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าวิธีสอนที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือวิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการฝึกปฏิบัติ การอภิปรายและการสัมมนา เป็นต้น ซึ่งลักษณะร่วมของวิธีสอนเหล่านี้คือเป็นวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนด้านความคิดวิเคราะห์และการแสดงออกทางความคิดอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ยังเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและเป็นวิธีสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการค้นคว้าหาข้อมูล ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้ล้วนจำเป็นต่อการเรียนการสอนในวิชาศิลปวิจารณ์ทั้งสิ้น

9. หลักและวิธีประเมินผลแบบใดควรนำมาใช้ในวิชาศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าการประเมินที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์คือ ดูความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาทฤษฎีและความสามารถในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปฏิบัติจริงซึ่งก็คือความสามารถในการวิจารณ์นั่นเอง หลักการประเมินตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักที่ปรากฏอยู่ในทุกหลักสูตรวิชาศิลปวิจารณ์ในระดับอุดมศึกษา ที่มุ่งให้ผู้เรียนศึกษาหลักและทฤษฎีการวิจารณ์และในท้ายที่สุดสามารถนำทฤษฎีไปใช้ในการวิจารณ์ได้ นอกจากการประเมินด้านความรู้และความสามารถในการวิจารณ์แล้วผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ายังต้องพิจารณาการใช้เหตุผลประกอบการวิจารณ์ด้วย เหตุผลประกอบการวิจารณ์มีความสำคัญมาก สำหรับการวิจารณ์หากการวิจารณ์ไม่มีเหตุผลที่ดีพอหรือตรงกับความจริงแล้ว จะเป็นผลให้การวิจารณ์เกิดการผิดพลาดได้ซึ่งสอดคล้องกับที่สุชาติ เกาทองได้กล่าวไว้ว่าข้อสำคัญของการวิจารณ์คือข้อวินิจฉัยหรือคำตัดสินจะต้องสมเหตุสมผล ตรงกับความเป็นจริง มิฉะนั้นการประเมินคุณค่าจะผิดพลาดได้(สุชาติ เกาทอง, 2537 : 54) การใช้เหตุผลประกอบการวิจารณ์มีความสำคัญมากดังจะเห็นตัวอย่างได้จากทฤษฎีทางการวิจารณ์ทุกทฤษฎี ที่ให้ความสำคัญกับการหาเหตุผลประกอบการวิจารณ์เพื่อใช้ตัดสินประเมินคุณค่าของงานศิลปะทั้งนั้น เช่นทฤษฎีการวิจารณ์ผลงานศิลปะของมิทเลอร์เน้นการหาหลักฐานอ้างอิงประกอบการตัดสินใจในการวิจารณ์ของตน(Mittler, 1983 : 22) ทฤษฎีการวิจารณ์ของเฟลด์แมนเน้นการตัดสินโดยใช้การเปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่นๆ ว่ามีค่าทางสุนทรียศาสตร์มากน้อยกว่ากัน

เพียงไร ซึ่งเขากล่าวว่าวิธีนี้เป็นการตัดสินค่าจากเหตุผลมากกว่าค่าทางสุนทรียศาสตร์(Feldman, 1967 : 487) นอกเหนือจากทฤษฎีการวิจารณ์ทั้งสองนี้แล้ว ทฤษฎีการวิจารณ์ของนักวิจารณ์ท่านอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศล้วนต้องอาศัยเหตุผลและหลักเกณฑ์ประกอบในการวิจารณ์แทบทั้งสิ้น ผู้เชี่ยวชาญยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการวิจารณ์ศิลปะของผู้เรียนต่อไปอีกด้วยว่า การประเมินความสามารถในการวิจารณ์ศิลปะของผู้เรียนนั้นไม่ควรเน้นการประเมินข้ามไปยังความรู้ในเนื้อหาวิชาอื่นที่เป็นบริบทของวิชาศิลปวิจารณ์ เช่น สุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ แต่เมื่อผู้สอนตรวจพบว่าผู้เรียนขาดความรู้ในศาสตร์เหล่านี้ควรแนะนำให้ผู้เรียนหาความรู้เพิ่มเติม สำหรับวิธีที่ควรนำมาใช้ในการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปวิจารณ์ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญนั้นจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ วิธีประเมินสามารถใช้ได้หลายวิธีไม่ตายตัว เช่น การทำรายงาน การปฏิบัติกิจกรรมนำเสนอ และการทดสอบโดยการเขียนวิจารณ์ เป็นต้น วิธีประเมินแม้ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่ผู้สอนควรพิจารณากำหนดวิธีและเกณฑ์การประเมินให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตร เพราะการประเมินตามหลักดังกล่าวจะทำให้การเรียนการสอนในรายวิชาศิลปวิจารณ์ประสบผลสัมฤทธิ์ได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับที่วุฒิวัฒน์สินได้กล่าวไว้ว่าการวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเรียนการสอน และการที่หลักสูตรจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการวัดและการประเมินผลการเรียนที่สอดคล้องกับหลักสูตรด้วย(วุฒิวัฒน์สิน, 2541 : 130)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าหลักและวิธีการที่จะนำมาใช้ประเมินผลในรายวิชาศิลปวิจารณ์นั้นควรประเมินผลโดยเน้นความรู้ในเนื้อหาและทฤษฎีและดูความสามารถในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการวิจารณ์จริง นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงการให้เหตุผลประกอบการวิจารณ์ของผู้เรียน เรื่องของเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะช่วยให้ผู้วิจารณ์ตัดสินคุณค่าของผลงานได้ตรงกับความเป็นจริง นอกจากนี้การประเมินผลที่ดีจะช่วยให้หลักสูตรบรรลุได้ถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

10. สื่อใดควรนำมาใช้ในการสอนวิชาศิลปวิจารณ์

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่สื่อที่ควรนำมาใช้ในการสอนศิลปวิจารณ์มีหลายรูปแบบตั้งแต่ผลงานจริงของศิลปินอาชีพและนักศึกษา ตัวอย่างบทวิจารณ์ สไลด์ ผลงานเขียนแบบนิทรรศการ และวิดีโอ แต่สื่อที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากที่สุดคือผลงานจริงและบทวิจารณ์ ซึ่งทั้งผลงานจริงและบทวิจารณ์นั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้งานที่ดีหรือมีคุณภาพเสมอไป ตัวอย่างทั้งที่ดีและไม่ดีก็สามารถนำมาใช้ในการสอนได้ โดยที่ผู้สอนอาจชี้ให้เห็นถึงจุดดีหรือจุดบกพร่องของงานเหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นได้ว่าผลงานศิลปะและบทวิจารณ์ที่ดีหรือไม่ดีเป็นอย่างไรซึ่งสอดคล้องกับที่ดำรง วงศ์อุปราชาได้กล่าวไว้ว่าผลงานที่ดี หรือไม่ดีล้วน

แล้วแต่มีความจำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการสอนศิลปะวิจารณ์ทั้งสิ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทำให้เหตุผล และการทำความเข้าใจของผู้เรียน(สัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545) ความเห็นของดำรง วงศ์อุปราชสอดคล้องกับที่ก่าจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้ว่าตัวอย่างบทวิจารณ์หลายๆรูปแบบจากหนังสือเป็นสื่อที่ดีประเภทหนึ่ง เพราะเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้ว่างานวิจารณ์ที่ดี ไม่ดีเป็นอย่างไร(สัมภาษณ์ก่าจร สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม 2545) สำหรับสื่อประเภทผลงานจริงตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญนั้นเหมาะสำหรับนำมาใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียนเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากผู้เรียนทั้งหมดเป็นนักศึกษาที่ต้องเรียนวิชาในภาคปฏิบัติกันอยู่แล้วดังนั้นในการเรียนการสอนหากเรานำผลงานของพวกเขามาใช้ในการวิจารณ์น่าจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีวิธีหนึ่ง อีกทั้งการวิจารณ์จากผลงานจริงโดยตรงจะได้ข้อมูลทางองค์ประกอบศิลป์(เช่น สี แสง-เงา)ที่ชัดเจนไม่ผิดเพี้ยนซึ่งต่างจากของทำเลียนแบบ หรือภาพถ่าย ซึ่งสอดคล้องกับที่ประมาณ สะกิมได้กล่าวถึงสื่อประเภทวัสดุที่เป็นของจริงว่าเป็นตัวการที่ให้การเรียนรู้ที่สำคัญ เพราะเป็นแหล่งที่ผู้เรียนจะหาความรู้ได้อย่างแท้จริงและกว้างขวาง(ประมาณ สะกิม, 2535 : 338) และทวีเกียรติ ไชยงยศได้กล่าวว่าการวิจารณ์ศิลปะระดับห้องเรียนว่าควรให้ผู้เรียนได้วิจารณ์งานศิลปะจากของจริง(ทวีเกียรติ ไชยงยศ, 2538 : 62) นอกเหนือจากผลงานศิลปะของจริงแล้วผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสื่อประเภทบทวิจารณ์นั้นก็มีความสำคัญ เนื่องจากในการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์เน้นทักษะของผู้เรียนทางด้านความคิดวิเคราะห์ แยกแยะ ตีความ ประเมินซึ่งประสบการณ์เหล่านี้ผู้เรียนอาจได้รับจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งไม่เพียงแค่งานศิลปะเท่านั้นแต่ยังรวมถึงข้อเขียนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะด้วย การนำสื่อประเภทบทวิจารณ์มาใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาศิลปะวิจารณ์นั้นตรงกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในหลายสถาบันการศึกษาที่ระบุให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตำรา เอกสารและบทวิจารณ์ เช่น สาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร(2530) หลักสูตรสาขาวิชาสาขาวิชาจิตรกรรม และประติมากรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น(2536) และหลักสูตรสาขาวิชาจิตรกรรม ภาพพิมพ์ เสรามิกส์ มหาวิทยาลัยบูรพา(2541) เป็นต้น ความสำคัญของตำราหรือบทวิจารณ์นอกเหนือจากที่ระบุไว้ในหลักสูตรแล้วสื่อประเภทบทความยังมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ในด้านของการติดตามข้อมูลข่าวสาร ความรู้ให้ทันต่อโลกปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับที่กรมวิชาการได้กล่าวไว้ว่าในระบบการศึกษาศิลปะ บทความทางศิลปะนับว่ามีประโยชน์อย่างมากสำหรับนักเรียน นักศึกษาและครู เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความรู้ทางศิลปะให้กับผู้เรียนนอกเหนือไปจากการเรียนการสอนตามหลักสูตร และยังช่วยให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์ทางศิลปะที่กว้างขวางทันต่อเหตุการณ์(กรมวิชาการ, 2532 : 71) นอกจากผลงานจริงและบทวิจารณ์แล้วนิทรรศการศิลปะก็เป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งซึ่งมีความน่าสนใจและเหมาะที่จะนำมาใช้ในวิชาศิลปะวิจารณ์ เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ในชั้นเรียนอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับที่

วุฒิ วัฒนสินได้กล่าวไว้ว่าครูศิลปะควรส่งเสริมให้มีการทัศนศึกษา เพื่อเยี่ยมชมนิทรรศการหรือพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรง ในการเห็นและชื่นชมผลงานศิลปะที่เป็นต้นฉบับ เพราะนอกจากที่ผู้เรียนจะได้ชื่นชมผลงานศิลปะที่มีคุณค่าทางความงามและเทคนิคในการสร้างงานศิลปกรรมแล้ว ยังได้พัฒนาในทางสุนทรียภาพด้วย การที่นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการเห็นมากจะทำให้เกิดการรับรู้และการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมศิลปะวิจารณ์ในชั้นเรียนที่ครูและนักเรียนจะได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เหตุและผล ตามประสบการณ์ตรงที่ได้ประสบมาด้วยตนเอง(วุฒิ วัฒนสิน, 2541 : 423)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าสื่อที่ควรนำมาใช้ในการสอนศิลปะวิจารณ์มีหลายรูปแบบ แต่สื่อประเภทผลงานศิลปะจริงและบทวิจารณ์น่าจะนำมาใช้ในการเรียนการสอนมากที่สุด เพราะหลักสูตรวิชาศิลปะวิจารณ์ในหลายๆสถาบันก็ได้ระบุถึงสื่อประเภทนี้ไว้ สำหรับบทวิจารณ์หรือผลงานศิลปะที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชานี้มันไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นงานที่มีคุณภาพหรือเป็นผลงานชั้นเยี่ยมจากศิลปินเอกเสมอไป งานที่ไม่ดีก็สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เช่นกันโดยผู้สอนอาจนำมาเป็นตัวอย่างเพื่อชี้จุดบกพร่องของผลงานนั้น ให้แก่ผู้เรียน

11. ท่านคิดว่าในการเรียนศิลปะในระดับอุดมศึกษา วิชาศิลปะวิจารณ์ควรถูกจัดเป็นวิชาบังคับหรือไม่เพราะเหตุใด

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่ว่าวิชาศิลปะวิจารณ์ควรจัดเป็นวิชาบังคับ ในทุกสาขาวิชาทางด้านศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นสาขาทางด้านวิจิตรศิลป์ ประยุกต์ศิลป์ หรือศิลปะศึกษาก็ตาม เนื่องจากเป็นวิชาที่ฝึกให้ผู้เรียนได้มีทักษะทางด้านความคิดวิเคราะห์ซึ่งเป็นความรู้นอกเหนือจากความสามารถในทางปฏิบัติงานที่จะได้รับจากรายวิชาทางด้านศิลปะปฏิบัติอื่นๆตามที่ได้เรียนมานอกจากนี้ยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและเมื่อผู้เรียนเรียนจบแล้วสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์แก่วิชาชีพได้ เช่น คนที่เรียนในหลักสูตรทางด้านวิจิตรศิลป์ไม่ว่าจะเป็นในสาขา จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ หรือเซรามิกส์ ก็ตามเมื่อเรียนจบไปประกอบอาชีพเป็นศิลปิน ก็จะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจารณ์ศิลปะไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น ใช้ความรู้ในการวิเคราะห์วิจารณ์สำหรับพัฒนาเทคนิควิธีการสร้างงาน และใช้เพื่อแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาผลงานของตนเองได้ ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่สน สีมাত্রังได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่เป็ศิลปินจะใช้การวิเคราะห์พิจารณาศิลปะเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ ตรวจสอบแนวความคิดและวิธีแสดงออกในผลงานศิลปะทั้งของตนเองและผู้อื่น(สน สีมাত্রัง, 2527 : 95) และสอดคล้องกับที่ทวีเกียรติ ไชยยังยศได้กล่าวไว้ว่าความรู้ที่ได้จากการเรียนวิชาศิลปะวิจารณ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาผลงานศิลปะของตนเองได้(สัมภาษณ์ทวีเกียรติ ไชย

ยงยศ, 20 มีนาคม 2545) ความสำคัญของวิชาศิลปะวิจารณ์ที่มีต่อสาขาวิชาทางด้านศิลปะศึกษานั้น ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าวิชาศิลปะวิจารณ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะคนจะไปเป็นครูต้องทำงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและศิลปะของเด็กโดยตรง ซึ่งการวิจารณ์ศิลปะของนักเรียนหรือของเด็กนั้นเป็นเรื่องที่ควรกระทำอย่างตั้งใจและระมัดระวัง ครูผู้วิจารณ์จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมจิตวิทยาและพัฒนาการของเด็ก เพราะหากวิจารณ์ผิดพลาดอาจส่งผลกระทบต่ออนาคตผู้เรียนได้ ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราชที่กล่าวว่า การวิจารณ์งานเด็กหรือนักศึกษาเป็นสิ่งที่ยากและละเอียดยิ่งกว่าการวิจารณ์งานของศิลปิน เพราะต้องพิจารณาตามสภาพแวดล้อม จิตวิทยา กระบวนการพัฒนามนุษย์ ต้องรู้ปรัชญาการศึกษา การวิจารณ์งานเด็กหรือนักศึกษาหากวิจารณ์ผิดอาจมีผลต่อพฤติกรรมหรืออนาคตของผู้เรียน (สัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545) ความเห็นของดำรง วงศ์อุปราชสอดคล้องกับที่ พระพงษ์ กุลพิศาลได้กล่าวในประเด็นนี้ไว้ว่า ในห้องเรียนศิลปะครูก็คือนักวิจารณ์ศิลปะคนหนึ่ง ที่มีความรับผิดชอบต่อศิษย์ ทุกคำพูดที่วิจารณ์ผลงานของศิษย์ ล้วนมีผลต่อพัฒนาการของเขา ทั้งสิ้น(พระพงษ์ กุลพิศาล, 2529 : 157)

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าวิชาศิลปะวิจารณ์ควรจัดเป็นวิชาบังคับในทุกสาขาวิชาทางด้านศิลปะ เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์นอกเหนือจากความสามารถในการปฏิบัติผลงานศิลปะ นอกจากนี้จะฝึกทักษะด้านการคิดแล้ววิชานี้ยังเป็นประโยชน์แก่วิชาอื่นของผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งผู้เรียนในสาขาวิชาศิลปะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจารณ์ไปใช้เพื่อพัฒนาเทคนิค วิธีการสร้างงานศิลปะของตนเอง หรือผู้เรียนในสาขาวิชาศิลปะศึกษาก็สามารถนำไปใช้เพื่อการศึกษาค้นคว้า หรือนำไปใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในระบบการศึกษา

12. แนวโน้มของการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์ในอนาคตเป็นอย่างไร

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับอนาคตของวิชาศิลปะวิจารณ์ว่าจะดำเนินไปอย่างไรอย่างยากลำบากดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อาจมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นบ้างแต่ก็เพียงเล็กน้อยและเป็นไปอย่างช้าๆ ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรในแวดวงการศึกษาไม่เห็นความสำคัญ ขาดผู้สอนที่มีศักยภาพทางด้านนี้ สำหรับปัญหาการขาดผู้สอนที่มีศักยภาพนั้นผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ช้า ดังที่พระพงษ์ กุลพิศาลได้กล่าวไว้ว่าเหตุที่การเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์มีการเปลี่ยนแปลงช้าเนื่องมาจากครูผู้สอนเบื่อการค้นคว้า(สัมภาษณ์พระพงษ์ กุลพิศาล, 11 มีนาคม 2545)ซึ่งสอดคล้องกับที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้เช่นกันว่าอนาคตของการเรียนการสอนวิชาศิลปะวิจารณ์คงจะดำเนินไปอย่างยากลำบากเนื่องจากศักยภาพของครูผู้สอนไม่ชัดเจน(สัมภาษณ์กำจร สุนพงษ์ศรี, 30 มีนาคม

2545) และกรมวิชาการได้กล่าวในประเด็นนี้ไว้ว่าสำหรับปัญหาผู้สอนขาดความรู้ทางการวิจารณ์ศิลปะต้นเหตุคงจะเกิดจากสถาบันที่ผลิตครูหรือบุคคลากรทางศิลปะขาดผู้สอนที่มีความรู้ทางด้านนี้ ทั้งๆที่หลักสูตรได้บรรจุรายวิชาศิลปะวิจารณ์ไว้แล้ว เมื่อผู้สอนไม่มีความรู้ผู้เรียนเลยกลายเป็นแพะรับบาปไปโดยปริยาย เมื่อจบการศึกษาออกมาเป็นครูศิลปะ ปัญหานี้ก็จะเกิดขึ้นตามมาเป็นลูกโซ่ไม่มีวันจบสิ้น(กรมวิชาการ, 2532 : 710) นอกจากนี้ปัญหาด้านผู้สอนแล้วยังมีปัญหาด้านการขาดหลักสูตรที่มุ่งทางด้านศิลปะวิจารณ์โดยตรงที่ทำให้ผู้เชี่ยวชาญคิดว่าอนาคตของวิชาศิลปะวิจารณ์ยังเป็นสิ่งที่ลำบากแก่การพัฒนา สาเหตุที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นดังนั้นเนื่องมาจากหลักสูตรที่มีอยู่ตามสาขาวิชาต่างๆ มีจำนวนชั่วโมงและหน่วยกิตเพียงเล็กน้อยและเน้นเพียงความรู้ในระดับพื้นฐานเพราะไปมุ่งอยู่ที่วิชาทางการปฏิบัติดังที่พระพงษ์ กุลพิศาลได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาศิลปะในระบบโรงเรียน ไม่ส่งเสริมให้เด็กเห็นคุณค่าของการวิจารณ์ศิลปะมักเน้นทางด้านเทคนิคฝีมือมากกว่า(พระพงษ์ กุลพิศาล, 2532 : 67)และดำรง วงศ์อุปราชได้กล่าวไว้เช่นกันว่าหลักสูตรในระดับอุดมศึกษามีชั่วโมงสำหรับการสอนศิลปะวิจารณ์ที่จำกัด พอแค่เพียงสอนให้ผู้เรียนอ่านออกเขียนได้เท่านั้น ผลักดันอย่างไรก็ไม่มากไปกว่าที่เป็นอยู่(สัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545) นอกจากนี้ปัญหาด้านผู้สอนและหลักสูตรแล้วผู้เชี่ยวชาญยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า เหตุที่ทำให้อนาคตของการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรยังมีปัจจัยเนื่องมาจากบทบาทของศิลปะวิจารณ์นี้ยังขาดสนามหรือเวทีในการแสดงออก เช่นตามสื่อประเภทต่างๆ ดังที่เจตนา นาควัชระได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า การวิจารณ์จะเจริญได้ยากถ้าสื่อมวลชนไม่ให้ความสนใจต่อศิลปะและไม่ให้โอกาสต่อนักวิจารณ์ที่จะเผยแพร่งานวิจารณ์ของเขา(เจตนา นาควัชระ, 2538 : 24)ซึ่งสอดคล้องกับที่อิทธิพล ตั้งโฉลกได้กล่าวไว้ว่าเวทีที่เป็นหนังสือ วารสาร นิตยสารศิลปะที่จะทำให้นักวิจารณ์ได้แสดงหน้าที่ และบทบาทอย่างเต็มประสิทธิภาพจริงๆยังไม่มีที่เคยมีก็ไม่สามารถอยู่รอดได้เพราะตลาดยังแคบ(อิทธิพล ตั้งโฉลก, 2542 : 3) การขาดแคลนตำรา เอกสาร หรือข้อเขียนทางการวิจารณ์จะทำให้การเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์พัฒนาได้ยาก เพราะไม่มีแหล่งข้อมูลสำหรับใช้ศึกษาและพื้นที่สำหรับการเผยแพร่บทวิจารณ์ แต่อย่างไรก็ตามแต่ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านยังหวังให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนในรายวิชานี้ โดยเริ่มจากตัวครูผู้สอนควรหมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ซึ่งในการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์นั้นครูเป็นส่วนสำคัญที่สุด หากต้องการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์ควรเริ่มจากการพัฒนาครูก่อนเป็นอันดับแรกซึ่งสอดคล้องกับที่กรมวิชาการได้กล่าวไว้ว่าในการวิจารณ์การวิจารณ์เพื่อการศึกษา (Pedagogical Criticism) ผู้มีบทบาทมากที่สุดคือครูศิลปะซึ่งควรเป็นคนที่มีความตระหนักถึงวงการศิลปะและติดตามความเคลื่อนไหวด้านการอยู่ตลอดเวลา (กรมวิชาการ, 2532 : 10)และสุพิน บุญชูวงศ์ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า ครู เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ในการเรียนการสอน บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน(สุพิน

บุญชูวงศ์, 2530 : 4-5) การพัฒนาการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์นอกจากการพัฒนาที่ครูแล้ว
 หลักสูตรก็มีส่วนสำคัญผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าหากต้องการให้วิชาศิลปวิจารณ์ได้รับการพัฒนาควรมี
 หลักสูตรที่เน้นการผลิตบุคลากรด้านนี้อย่างจริงจัง ซึ่งดำรง วงศ์อุปราชได้กล่าวในประเด็นนี้ไว้ว่า
 ความรู้ในระดับปริญญาตรีไม่เพียงพอต่อการผลิตนักวิจารณ์ ถ้าต้องการผลิตนักวิจารณ์ควรมี
 หลักสูตรต่อยอดเพื่อผลิตบุคลากรด้านศิลปวิจารณ์โดยเฉพาะในระดับปริญญาโทขึ้นไป
 (สัมภาษณ์ดำรง วงศ์อุปราช, 28 มีนาคม 2545) นอกจากนี้ความคิดเห็นในการพัฒนาครูและ
 หลักสูตรแล้ว ผู้เชี่ยวชาญยังเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ด้าน
 องค์ประกอบอื่นๆอีกเช่น เนื้อหาวิชาควรพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ควรมีตลาดที่รองรับ
 วิชาชีพทางด้านนี้ และการวิจารณ์ควรเป็นไปโดยอาศัยหลักวิชามากกว่าอคติส่วนตัว ซึ่งผู้วิจัยได้
 เคยนำเสนอถึงประเด็นเหล่านี้ไว้แล้ว

จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าแนวโน้มของวิชาศิลปวิจารณ์
 ในอนาคตนั้นก็ยังดำเนินไปในรูปแบบดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากปัจจัยหลายๆประการที่
 เกื้อหนุนกัน เช่น ครูผู้สอนในรายวิชานี้ไม่มีศักยภาพ ขาดหลักสูตรที่มุ่งเน้นทางด้านศิลปวิจารณ์
 อย่างจริงจัง และขาดสนามหรือเวทีในการแสดงออก แต่อย่างไรก็ตามผู้เชี่ยวชาญทุกท่านยังหวัง
 ให้เกิดการพัฒนากับการเรียนการสอนในรายวิชานี้ ซึ่งแนวทางการพัฒนานั้นก็ต้องเริ่มจากสิ่งที่เป็น
 เป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน

13. ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ในประเด็นอื่นๆนอกเหนือจากข้อ คำถาม

ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นอื่นๆนอกเหนือจากแบบ
 สัมภาษณ์ไว้ว่า นักศึกษาศิลปะที่เรียนวิชาศิลปวิจารณ์เองนั้น ส่วนมากขาดองค์ความรู้ในศาสตร์
 อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์ศิลปะ เช่นขาดความรู้ทางด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา และ
 ความรู้รอบตัวทั่วไป ซึ่งความรู้เหล่านี้มีความจำเป็นและกลายเป็นองค์ประกอบอย่างยิ่งต่อการ
 วิจารณ์งานศิลปะในยุคปัจจุบัน เพราะงานศิลปะในปัจจุบันไม่ได้มีจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่มุ่งเน้น
 ทางด้านศิลปะแต่เพียงอย่างเดียวแต่ยังเชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นๆ รวมถึงวัฒนธรรมอื่นๆอีกด้วย
 ดังนั้นความรู้ในด้านอื่นหรือศาสตร์อื่นๆที่เป็นบริบทของงานศิลปะจึงมีความสำคัญต่อผู้วิจารณ์
 ศิลปะ ดังที่กำจร สุนพงษ์ศรีได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่าคุณสมบัติของนักวิจารณ์นั้นนอกเหนือจากมี
 ความรู้ในศาสตร์ทางด้านศิลปะเองแล้วจะต้องมีความรู้ในศาสตร์อื่น เช่น สังคมศาสตร์ มนุษย์
 ศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เพราะความรู้ในศาสตร์อื่นๆช่วยเสริมวิสัยทัศน์ โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ ฯลฯ
 และนอกจากความรู้ในศาสตร์อื่นแล้วยังต้องมีความรู้ความเข้าใจในศิลปะและวัฒนธรรมของชน
 ชาติอื่นด้วย(กำจร สุนพงษ์ศรี, 2542 : 3- 4)ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอิทธิพล ตั้งโฉลกที่

กล่าวว่างานศิลปะในยุคปัจจุบันมีแนวคิด รูปแบบ และวิธีการสร้างงานที่ขยายขอบเขตออกไปอย่างไม่สิ้นสุด มีการผสมผสานกับศาสตร์สาขาอื่นๆ เช่น มัณฑนศิลป์ สถาปัตยกรรม วรรณศิลป์ โบราณคดี คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น แนวโน้มของศิลปะที่เปลี่ยนจากจิตรกรรม ประติมากรรมและสื่อผสมที่ศิลปินทำสำเร็จจากสตูดิโอนำมาติดตั้งและจัดแสดงจะลดลง แต่งานศิลปะประเภทใช้วัสดุ “สำเร็จรูป” มาจัดวางในห้องแสดง รวมทั้งการให้คนดูมีส่วนร่วมในตัวเอง ศิลปะจะเพิ่มมากขึ้น ศิลปะได้กลายเป็น กิจกรรมที่คนดูมีบทบาทสำคัญเป็นองค์ประกอบหนึ่งของผลงาน ศิลปะประเภทนี้ได้เชื่อมโยงกับชีวิต จนเส้นที่ขีดแบ่งพรมแดนระหว่างศิลปะกับชีวิตบางเบาจนแทบจะมองไม่เห็น (อิทธิพล ตั้งโฉลก, 2542 : 7) นอกจากนี้จะเห็นว่านักศึกษาศิลปะขาดความรู้ในศาสตร์สาขาอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการวิจารณ์แล้วผู้เชี่ยวชาญยังมีความคิดเห็นอีกด้วว่า ความรู้ในบางด้านนักศึกษาศิลปะที่เรียนวิชาศิลปวิจารณ์อาจมีความรู้ความเข้าใจอยู่แล้วเป็นอย่างดี แต่ก็ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาด้วยการวิจารณ์ได้เนื่องจากขาดทักษะในการใช้ภาษา ซึ่งการใช้ภาษาเป็นส่วนสำคัญมากอีกส่วนของการวิจารณ์ ดังที่ กำจร สุนพงษ์ศรี ได้กล่าวไว้ว่าการวิจารณ์ต้องใช้ภาษาเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นผู้ที่ต้องการเป็นนักวิจารณ์จำเป็นต้องมีความสามารถทางภาษา (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2542 : 4) ซึ่งสอดคล้องกับที่ พิษณุ ศุภนิมิตร ได้กล่าวไว้ว่านักวิจารณ์ศิลปะจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในภาษาทัศนศิลป์และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความเข้าใจนั้นเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนได้ (พิษณุ ศุภนิมิตร, 2525 : 86) บทบาทของภาษาที่มีต่อการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์นั้นมีมากจนกระทั่งมีทฤษฎีการวิจารณ์ผลงานศิลปะที่เน้นการวิจารณ์ศิลปะโดยการใช้ภาษาขึ้นมาโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีการตีความศิลปะด้วยการอุปมาอุปไมยของฟอนส์ไตน์ซึ่งเป็นทฤษฎีการวิจารณ์ผลงานศิลปะที่เน้นการตีความผลงานศิลปะโดยการใช้ภาษาในเชิงอุปมาอุปไมย ซึ่งสาเหตุที่ใช้การอุปมาอุปไมยก็เพราะการอุปมาอุปไมยจะสามารถถ่ายทอดในสิ่งที่อธิบายได้ยากให้สามารถอธิบายได้ง่ายขึ้น กระทั่งรัดขึ้นและทำให้เข้าใจงานศิลปะได้อย่างทะลุปรุโปร่ง (Feinstein, 1982 : 44-54) นอกเหนือจากผู้เรียนจะขาดองค์ความรู้ในศาสตร์อื่นๆ และขาดความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการถ่ายทอดแล้วผู้เชี่ยวชาญยังมีความเห็นว่าปัญหาอีกประการของการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ที่เกี่ยวกับผู้เรียนก็คือ ผู้เรียนไม่กล้าวิจารณ์งานของเพื่อนร่วมชั้นเรียน เหตุที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะวัฒนธรรมของสังคมแบบไทยที่ยังมีความเกรงอกเกรงใจและไม่กล้าวิจารณ์กันอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งตรงจุดนี้เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งต่อการวิจารณ์ศิลปะดังที่วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ได้กล่าวไว้ว่าปัญหาประการหนึ่งของการสอนศิลปวิจารณ์ในชั้นเรียนคือเด็กไม่กล้าวิจารณ์งานเพื่อน ทั้งนี้เป็นเพราะวัฒนธรรมของสังคมไทยอีกทั้งยังกลัวความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นด้วย (สัมภาษณ์วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 26 มีนาคม 2545) และอิทธิพล ตั้งโฉลกได้กล่าวในประเด็นนี้ไว้ว่า วัฒนธรรมในการวิจารณ์(ศิลปะ)ยังอยู่ในระดับเริ่มต้น คนไทยยังไม่คุ้นเคย และไม่ถนัดต่อการ

แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา(อิทธิพล ตั้งโฉลก, 2542 : 3) สำหรับปัญหาด้านวัฒนธรรมการวิจารณ์กับสังคมไทยนั้นผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางการแก้ไขคือต้องแก้กันตั้งแต่ในระบบการศึกษา โดยเริ่มจากในชั้นเรียน หากเราปลูกฝังการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นตั้งแต่ในระบบการศึกษาจะช่วยให้อวัฒนธรรมการวิจารณ์ในสังคมไทยดีขึ้น ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่วิบูลย์ ลี้สุวรรณได้กล่าวไว้ว่าในปัจจุบันศิลปินมักไม่ค่อยยอมรับคำวิจารณ์ หากเราปลูกฝังวัฒนธรรมการวิจารณ์จากในชั้นเรียนให้การเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์เป็นเรื่องของการใช้เหตุผลและนำหลักเกณฑ์และทฤษฎีมาใช้ให้มากกว่าทัศนคติส่วนตัวจึงจะสามารถพัฒนาวงการวิจารณ์ได้ (สัมภาษณ์วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 26 มีนาคม 2545) ทางด้านปัญหาเรื่องจำนวนหน่วยกิตหรือเวลาเรียนในรายวิชานี้มีน้อยผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาไว้ โดยมีแนวทางว่าหากเวลาเรียนในรายวิชาศิลปวิจารณ์มีน้อยเราอาจแก้ปัญหาได้โดยแทรกเนื้อหาวิชาทางด้านศิลปวิจารณ์ไว้ในรายวิชาอื่นๆ เช่นวิชาทางด้านการปฏิบัติงาน ซึ่งการนำเนื้อหาวิชาศิลปวิจารณ์ไปแทรกไว้ในวิชาศิลปะปฏิบัตินั้นนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจในหลักการทางด้านศิลปะแล้วผลจากการวิจารณ์ยังช่วยพัฒนาผลงานศิลปะที่เขาสร้างขึ้นอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่พระพงษ์ กุลพิศาลได้กล่าวไว้ว่าการวิจารณ์ผลงานศิลปะของผู้เรียน จะช่วยทำให้เขาพัฒนาทักษะการทำงานศิลปะได้ดียิ่งขึ้น(สัมภาษณ์พระพงษ์ กุลพิศาล, 11 มีนาคม 2545) และเฟลด์แมนได้กล่าวไว้ว่าการวิเคราะห์และหาความหมายจากผลงานของนักศึกษาคนหนึ่งให้นักศึกษาคนอื่นๆ ฟังในระหว่างสอน จะช่วยให้พวกเขาจะได้ความรู้ในวิธีการวิเคราะห์และหาความหมาย และยังจะได้รับความคิดและแนวทางในการทำงานควบคู่กันไปด้วย(Feldman, 1967 : 453)

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบข้อสังเกตบางประการที่น่าสนใจซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ ต่อครูผู้สอน ผู้พัฒนาหลักสูตรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการสอนอาจดำเนินการโดยอาศัยทฤษฎีต่างๆเป็นแนวทาง เพราะหลายทฤษฎีจะช่วยกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนใหม่ๆนอกเหนือจากหลักสูตร
2. หลักสูตรวิชาศิลปวิจารณ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับวิชาศิลปวิจารณ์ค่อนข้างน้อย เนื่องจากมีจำนวนหน่วยกิตที่จำกัด ดังนั้นผู้สอนควรสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองนอกเหนือไปจากการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียน

3. จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ในปัจจุบันไม่ได้มุ่งคุณค่าทางด้านความรู้ความเข้าใจและความซาบซึ้งทางสุนทรียะในทางศิลปะแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงบทบาทหน้าที่ของงานศิลปะในทางสังคมและบทบาทของศิลปะที่มีต่อคนหลายกลุ่ม หลายวัฒนธรรม

4. เนื้อหาวิชาศิลปวิจารณ์มีความเกี่ยวข้องกับรายวิชาอื่นในศาสตร์ศิลปะ ดังนั้นในการเรียนการสอนควรบูรณาการ ความรู้ในรายวิชาอื่นๆ เข้าไปด้วย เช่น วิชาทางด้าน ประวัติศาสตร์ ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ หรือศิลปะปฏิบัติ เพราะความรู้ในวิชาเหล่านี้จะช่วยพัฒนาทักษะในการวิจารณ์ให้ดียิ่งขึ้น

5. เนื้อหาวิชาศิลปวิจารณ์นอกจากจะมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์ทางด้านศิลปะเองแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับความรู้ศาสตร์ในสาขาอื่นๆ อีกด้วย เช่น สังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

6. การสอนศิลปวิจารณ์ควรเน้นเนื้อหาทางด้านหลักเกณฑ์และทฤษฎีมากที่สุด เนื่องจากหลักเกณฑ์และทฤษฎีจะทำให้การวิจารณ์มีลำดับ ขั้นตอน ที่ง่าย รัดกุม น่าเชื่อถือ และทำให้การวิจารณ์มีความเป็นกลางเป็นเหตุเป็นผล

7. ควรเลือกใช้กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์ที่เปิดโอกาสให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนได้มีโอกาสในการนำเสนอ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน เพื่อจะได้รับข้อมูลและความคิดเห็นที่หลากหลาย ผู้เรียนจะเกิดความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้

8. ผลงานศิลปะที่จะนำมาใช้กับการเรียนการสอนในวิชาศิลปวิจารณ์ในปัจจุบัน มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ เนื้อหา แนวคิด กลวิธี อาจไม่เข้ากับทฤษฎีการวิจารณ์ดังที่เคยมีมา ด้วยเหตุนี้ผู้สอนควรหมั่นแสวงหาความรู้เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของศิลปะ

9. สื่อที่เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปวิจารณ์มีหลายประเภท แต่แต่ละประเภทมีจุดดีจุดด้อยแตกต่างกันไป ดังนั้นก่อนที่จะพิจารณาเลือกใช้ ผู้สอนควรจะได้ศึกษาถึงลักษณะและคุณสมบัติของสื่อการสอน ตลอดจนความเหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย

10. การประเมินผล ควรเน้นการประเมินความสามารถในด้านการปฏิบัติและความรู้ในเนื้อหาทฤษฎี และควรหากิจกรรมและวิธีการประเมินที่ตอบสนองกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความต้องการของผู้สอน และผู้เรียนที่มีต่อการเรียนการสอนในรายวิชาศิลปวิจารณ์ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

2. ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของแนวคิดทฤษฎีศิลปวิจารณ์ต่างๆ เนื่องจากงานวิจัยในประเทศทางด้านนี้ยังมีอยู่น้อยมาก
3. ควรมีการศึกษาเนื้อหาของตำราและเอกสารทางวิชาการ ทางด้านศิลปวิจารณ์ที่ใช้มาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
4. ควรมีการศึกษาแนวคิดหรือทฤษฎีของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวิจารณ์ในประเทศไทย